

Nr 2.

Av herr **Vennerström m. fl.**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning om arbetstidens längd inom vissa arbetsområden samt fastställande av maximalarbetstid m. m.

Maximalarbetsdagen i Sveriges riksdag.

Frågan om förkortning av arbetstiden för i industrin anställda arbetare är årsbarn med industrialismen själv. Längre fick industrialismen utan inblandning och kontroll från samhällets sida husera med arbetarnas liv och hälsa efter behag. Barn och kvinnor likaväl som män förmaldes i de industriella grottekvarnarna, som i industrialismens grynings-tider borde över sina portar ha burit Dantes ord över helvetet: »I, som här inträden, låten hoppet fara.» Fabrikernas hänsynslösa exploatering av människoliv skedde under skyddet av den till samhällsmakten uppstigande kapitalismens ekonomiska teori, att statsmakterna borde hålla sina fingrar borta från det »fria avtalet» mellan kapital och arbete, från de två parternas alla uppgörelser sinsemellan. Men reaktionen kom. Först från arbetarna själva som pressats ned intill gränsen för mänsklig motståndskraft. Än genom impulsiva revolter, än genom segt organisationsarbete reste sig arbetarklassens självbevarelsedrift och krävde förkortning av arbetstiden jämte förbättringar i de övriga arbetsvillkoren. Statsmakterna tvungos att gripa in. Dels av hänsyn till samhällets egna intressen, dels av hänsyn till påtryckningen från arbetarna nödgades de kasta den falska principen om den obegränsade ekonomiska friheten över bord och reglera arbetstiden på samma gång som arbetsvillkoren i allmänhet, så att arbetarnas tillvaro blev mera dräglig. Inom alla industriella stater ha arbetarskyddslagar kommit till, som bestämma arbetstiden intill en maximigräns för större eller mindre delar av arbetarvärlden.

I första rummet gällde det att skydda barn och minderåriga, de mest värnlösa. Lagar, som stadgade förbud mot barnarbete eller fixerade en

maximalarbetstid, olika för olika åldrar, blevo beslutade. I andra rummet behövde kvinnorna samhällets bistånd mot kapitalistisk exploatering. Förbudet mot kvinnornas nattarbete kom till stånd i så gott som alla civiliserade stater, och mångenstädes har maximalarbetsdag genomförts även för kvinnornas dagliga arbete. I tredje och sista rummet utsträcktes arbetareskyddet i fråga om arbetstiden till de vuxna männen, de ansågos vara bäst i stånd att själva tillvarataga sina intressen gentemot kapitalets tryck. I åtskilliga länder har en maximigräns för arbetstidens längd, ibland till 8 timmar, lagstadgats för alla arbetare över lag inom industri, hantverk och närliggande yrken. I andra ha lagar antagits beträffande maximalarbetstid inom vissa enstaka yrken eller yrkesgrupper. I alla länder utan undantag står frågan om ytterligare lagstadgad förkortning av arbetstiden bland de främsta punkterna på den sociala dagordningen.

Den statliga regleringen av arbetstiden har i Sverige kommit ett gott stycke efter många andra staters. Detta förhållande sammanhänger väl till en del med den omständigheten att Sverige jämförelsevis sent blev ett industriland och fick pröva industrialismens dåliga sidor jämte de goda. Redan då Sverige så småningom började glida in i den industriella utvecklingens tidsskede hade dock framsynta män sina blickar fästa vid industrialismens skuggsidor. I den ekonomiska tidnings-, broschyr- och boklitteraturen från 1800-talets första hälft följer man uppmärksamt de industriella företeelserna, främst i England, och man står icke främmande för tanken på samhällets ingripande mot tendenser och oarter, som hotade att försämra arbetarklassens ställning. De små embryon till arbetareskyddslagstiftning, även rörande arbetstiden, som kommo till stånd vid denna tid, vittna härom. Men först i och med industrins utveckling efter stora linjer samt den raska frammarschen av arbetarnas organisationsrörelse till eget nödvärn började intresset för arbetstidens reglering genom skyddslag på allvar växa till i styrka. De senaste åren ha karakteriserats av betydande lagstiftningsansatser allt efter som nödroppen och livskraven från de sociala djupen blivit genom arbetarklassens växande parlamentariska makt med större kraft framförda i den lagstiftande församlingen, under det att arbetarnas starka fackliga sammanslutningar gett nödigt eftertryck åt de parlamentariska framställningarna.

De stora stegen på den lagstiftningsväg, som leder fram till ett slutgiltigt ordnande av alla arbetares arbetstid utan hänsyn till ålder eller kön, är arbetareskyddslagen av 1913, som reglerar arbetstiden för barn och minderåriga, samt lagen av 1909 angående förbud mot kvinnors

nattarbete. Lagstiftningen angående de vuxna männens arbetstid har tagit blott små stapplande, trevande steg framåt. Ett sådant är riksdagens beslut 1915 om utredande av möjligheterna för borttagande av nattarbete i bagerier. Den stora frågan om en generell reglering av arbetstiden för alla arbetare återstår alltjämt olöst. Det är på tiden att arbetarklassens gamla sunda fordran på *en maximalarbetsdag av 8 timmar* — en fordran som alltsedan Pariserkongressen 1889 årligen höjts av miljoner och åter miljoner betryckta arbetare all världen runt — energiskt föres upp som ett förgrundskrav på det parlamentariska reform- och arbetsprogrammet.

Så långt tillbaka som på 1850-talet fördes visserligen den lagstadgade maximalarbetsdagen på tal i den dåvarande ståndsrepresentationen. Men icke förrän på 1890-talet, när de internationella arbetarkonferenserna börjat kalla alla länders arbetare till gemensam demonstration för 8-timmars arbetsdag och Sveriges arbetare börjat fackligt organisera sig efter mål- och klassmedvetna principer, togs ett allvarligare grepp på frågan genom Fridtjuv Berg. Med seg envishet begärde Fridtjuv Berg flera riksdagar å rad utredning i vad mån åtgärder kunde vidtagas för reglerande av arbetstiden inom industrin. Något positivt resultat nåddes emellertid icke. Fridtjuv Berg kom dock så långt, att andra kammaren 1895 med 133 röster mot 73 beslöt en skrivelse med anhållan om utredning angående begränsning av arbetstiden inom fabriker och andra industriella inrättningar, i vilka arbetet inverkar menligt på arbetarens hälsa. Något mer än ett årtionde senare togs genom en enskild motionär för andra gången ett mera allvarligt grepp på frågan. Å socialdemokratiska gruppens vägnar yrkade Värner Rydén 1908 efter en mycket utförlig och utredande motivering, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i vilken utsträckning en maximalarbetstid av 48 timmar under en vecka och 8 timmar under ett dygn må bestämmas för arbetare och biträden i industriellt och därmed jämförligt yrke, hantverk, byggnadsarbeten av alla slag, transportväsende och därmed sammanhörande arbete samt i statens och kommunens arbeten och företag, samt att Kungl. Maj:t därefter må för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kan föranleda.»

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, till vilket motionen hänköts, sökte i sitt utlåtande konstatera, huru det förhöll sig med arbetstiden inom Sveriges industrier. Utskottet hänvisade till kommerskollegii statistiska byrås just då pågående statistiska undersökning om den industriella arbetstiden. Vid tiden för utskottsbetänkandets avgivande omfattade den omkring en femtedel av landets cirka 350,000 arbetare, näm-

ligen de i Stockholms stad, Stockholms län, Uppsala och Örebro län. De undersökta industrigrenarna voro: skogsdrift, gruvdrift, annan brytnings- och upptagningsindustri, närings- och njutningsämnesindustrin, textil- och beklädnadsindustrin, läder-, hår- och gummivaruindustrin, trävaruindustrin, trämasse- och pappersmasseindustrin, metallindustrin, maskin- och skeppsbyggnadsindustrin, jord- och stenindustrin, kemisk-teknisk industri, byggnadsindustri samt belysning och vattenledning. Utskottet ansåg av undersökningen framgå, att för det stora flertalet industriarbetare redan praktiskt tillämpas en maximalarbetstid av 10 timmar och därunder. Inom gruvindustrin såväl i Norrland som i mellersta Sverige tillämpades en maximalarbetstid av 8 timmar, i de skånska gruvorna t. o. m. lägre.

Mot reservation av Hörnstén och Karlsson i Fjäl avstyrkte utskottet motionen och anförde därvidlag som huvudskäl, att en avsevärd nedsättning i arbetstiden otvivelaktigt på ett mycket intimt sätt skulle beröra den internationella arbetsmarknaden. En dylik åtgärd, vidtagen endast inom den svenska industrin, skulle — ansåg utskottet — betydande minska konkurrensförmågan inom alla sådana industrigrenar, som äro byggda på export till utlandet. »Utskottet är» — heter det — »av den mening, att, om någon avsevärd minskning i arbetstiden skall inom industrin kunna genomföras, en sådan minskning bör grunda sig på internationell överenskommelse eller genomföras genom internationell praxis. På denna väg ha ju även kulturstaterna delvis redan inslagit ifråga om det kvinnliga arbetet och förbud för nattarbete därinom.» Nödvändigheten att sammankoppla den svenska lagstiftningen om maximalarbetstid med den internationella lagstiftningen på samma område underströks i debatten av motståndarna till det väckta förslaget. Väsentligen på detta skäl avslög andra kammaren såväl motionen som ett av hr Adelswärd framställt förslag om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, huruvida och i vilken utsträckning en maximalarbetstid utan ett på förhand angivet begränsande till 8 timmar måtte kunna bestämmas.

Vid 1913 års riksdag återkom den socialdemokratiska riksdagsgruppen med kravet på 8-timmars maximalarbetsdag. Å den socialdemokratiska riksdagsgruppens vägnar frambrö Herman Lindqvist i andra kammaren och professor G. Steffen i första kammaren likalydande motioner, vari yrkades, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, om och på vad sätt för manliga och kvinnliga lönearbetare och biträden inom industri, hantverk, handel och samfärdsel samt statens och kommunernas arbeten

och företag må fastställas en maximalarbetsdag av 8 timmar per dygn samt i vilken utsträckning även inom andra områden av lönearbete sådan maximalarbetsdag må kunna fastställas eller, där så visas icke lämpligen kunna ske, på vad sätt motsvarande legala skydd för ett minimum av arbetsfri tid må kunna beredas dessa näringars lönearbetare».

Det första kammarens tillfälliga utskott, som fick motionen under behandling, yrkade mycket kort och knapphändigt avslag. Utskottet erkände visserligen, »att en förkortning av en för den mänskliga arbetsförmågan alltför lång arbetsdag kan medföra ökad arbetsintensitet samt att sålunda en alltför lång arbetsdag kan utan olägenhet för produktiviteten inskränkas». Men efter detta lilla erkännande presterade utskottet bland annat följande avslagssynpunkter på kravet om industriell 8-timmars maximalarbetsdag: »Denna fråga berör på ett intimt sätt den internationella arbetsmarknaden. Genomförandet av en så stark begränsning av arbetstiden, som den motionärerna föreslagit, endast för den svenska industrin skulle utan tvivel i avsevärd grad minska vår konkurrensförmåga mot den utländska industrin. Redan nu är konkurrensen på den utländska marknaden ofta svår, beroende på de lägre arbetslönerna i utlandet. Och det är fara värt, att vår industri efter införandet av en 8-timmars maximalarbetsdag icke skulle motstå konkurrensen med utlandet. Utskottet anser därför, att Sverige i fråga om lagbestämmelser angående arbetstidens längd inom det industriella arbetsområdet bör rätta sig efter de större europeiska kulturländerna, samt att nu föreliggande fråga lämpligast bör lösas genom internationell överenskommelse». Arbetstiden inom andra än industriella yrken ansåg utskottet böra regleras genom frivillig överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetare. Under anförande i huvudsak av utskottets avslagsskäl avtog första kammarens majoritet motionen med 62 röster mot 42 för en reservation av herr Rosén, vari yrkades en utredning av maximalarbetsdag i allmänhet.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott ställde sig välvilligare. Uttalande önskemål, att arbetstiden borde regleras nedåt, yrkade liberalerna, som dikterade utskottets betänkande, en allmän utredning, lagd på samma sätt som den av herr Rosén i första kammaren föreslagna. Men den liberala utskottsmajoriteten underströk mycket starkt nödvändigheten av hänsyn till den internationella marknaden och hänvisade till det planerade skandinaviska samarbetet för 8-timmars arbetsdag inom cellulosa-, trämasse-, järn- och stålindustrin. Utskottets socialdemokrater yrkade bifall till motionen och invände bland annat, att den internatio-

nella samverkan icke får hindra den nationella lagstiftningen. Utskottets höger yrkade rent avslag. Ur deras avslagsmotivering må anföras: »I avseende på den svenska industrin, vare sig det gäller exportindustrin eller tillverkningar för inhemskt behov men utsatta för utländsk konkurrens, kan det ej vara klokt för oss att gå före med minskning av arbetstiden, när de länder, som göra oss marknaden stridig, arbeta med längre arbetstid, lägre arbetslön och högre arbetsintensitet». Utskottets förslag bifölls med 79 röster mot 52 för avslag och hade andra kammaren sålunda principiellt uttalat sig för en maximalarbetstidslagstiftning i allmänhet.

Internationellt samarbete för reglering av arbetstiden.

Någon sanning ligger utan tvivel i det såväl 1908 och 1913 förda talet om det önskvärda i att den lagstadgade regleringen av arbetstiden åtminstone till en viss grad kommer till stånd genom internationell överenskommelse. Anhängarna av en lagstadgad maximalarbetsdag till 8 timmar förneka icke att det särskilt för industrin inom de olika länderna kan ha sina fördelar, att lagstiftningen går fram efter gemensamma internationella linjer. Längre har ock försiggått ett intresserat och även resultatbringande arbete för att på denna väg förkorta en alltför lång arbetstid. Vid en mängd internationella arbetarskyddskongresser, både enskilda och officiella, har frågan om internationella lagstiftningsåtgärder angående arbetstiden stått på dagordningen. Ett betydande positivt resultat av denna strävan till internationell, liktidig och likformig lagstiftning kan man inregistrera i det överallt nu gällande *förbudet mot kvinnors nattarbete*. På den internationella regeringskonferensen för arbetarskydd i Bern 1906 undertecknade icke mindre än 13 stater genom sina regeringsombud en gemensam överenskommelse om förbud mot nattarbete för inom industrin sysselsatta kvinnor. Denna överenskommelse har under årens lopp blivit genom beslut av de respektive ländernas lagstiftande församlingar godkänd, i Sverige som bekant 1909, varigenom sålunda ett mycket stort antal stater i fullt inbördes samförstånd tagit ett aktningssbjudande steg till begränsning och förkortning av arbetstiden för en del av industriens arbetare.

Alltsedan detta bestående arbetsresultat vanns, ha de internationella arbetarskyddskongresserna sökt vandra vidare på samma internationella lagstiftningsväg. Så hölls den 9—12 september 1912 en kongress i Zürich, anordnad av den internationella föreningen för lagstadgat arbetarskydd, en kongress, som representerade 23 olika stater,

av vilka 20 företräddes även av officiella regeringsrepresentanter, bland dem generaldirektör A. Lagerheim, byråchefen H. Elmquist och förste aktuarien M. Marcus från Sverige. Den viktigaste överläggningsfrågan gällde *reglering av arbetstiden inom industrier med kontinuerlig drift*. Så gott som enhälligt gjorde sig den meningen gällande, att arbetet inom dessa industrier borde anordnas på 8 timmars skift. Särskilt ifråga om malmförädlingsindustrin ansågos legislativa åtgärder i detta syfte vara av behovet omedelbart påkallade. Mötet antog i enlighet härmed följande uttalande: »Delegerademötet uppfordrar Internationella föreningens byrå, att hos schweiziska förbundsrådet hemställa, att detta måtte snarast möjligt inbjuda de intresserade staterna till en konferens i syfte att åvägabringa överenskommelse om införande av 8 timmars skift för arbetare vid masugnar, järn-, stål- och valsverk».

I fråga om glasbruken ansåg kongressen likaledes en allmän övergång till 3-skift-system vara önskvärd. Men det överlämnades åt Internationella byrån att avgöra, när tidpunkten vore lämplig för vidtagande av åtgärder för denna reform. Dessutom anbefalldes de särskilda ländernas sektioner att ägna uppmärksamhet åt frågan, huruvida ej 8-timmars-skift lämpligen kunde införas inom vissa industrier, nämligen:

- a) industrier, där arbetet hittills bedrivits på 2 skift om 12 timmar;
- b) industrier, där driften påginge samtliga veckans 7 dagar;
- c) övriga industrier, där förhållandena vore sådana, att tiden syntes mogen för en allmän övergång till 3-skift-system.

Bland de industrier, som man vid antagandet av nu nämnda uttalande haft i åtanke, märktes särskilt trämasse- och pappersindustrin i Sverige, Norge och Finland.

Vid samma tidpunkt riktades från Internationella föreningen för arbetarskydd en hemställan till det schweiziska förbundsrådet att taga initiativ till en regeringskonferens för att uppgöra grunddragen till internationella överenskommelser angående *förbud mot industriellt nattarbete av unga arbetare och angående fastställande av en arbetstid av högst 10 timmar för i industrin sysselsatta kvinnor och unga arbetare*. I början av 1913 utfärdade förbundsrådet till de europeiska regeringarna, däribland Sveriges, inbjudan till en förberedande teknisk konferens i Bern i september 1913. Den tekniska konferensen skulle sedan följas av en diplomatisk konferens. Till bas för förhandlingarna skulle läggas tvenne av Internationella föreningen för arbetarskydd uppgjorda förslag i fråga om såväl minderårigas arbete som arbetstiden för kvinnor.

Det av den Internationella föreningen för arbetarskydd formulerade utkastet i fråga om begränsning av kvinnors och barns arbetstid var av följande innehåll:

»Fastställande av en arbetstid av högst 10 timmar för i industrin sysselsatta kvinnor och underåriga arbetare.

1) Längden av industriellt arbete för kvinnor, utan hänsyn till ålder, samt för unga arbetare intill 18 år skall med i det följande anförda undantag under ingen arbetsdag uppgå till mer än 10 timmar.

2) Arbetstiden skall avbrytas av en eller flera vilopausar, vilkas minimilängd skall bestämmas av lagstiftningen inom varje stat.

3) Maximalarbetstiden av 10 timmar kan tidtals förlängas genom övertidsarbete:

a) i händelse av ett oförutsett, icke periodiskt återkommande avbrott i driften, vilket är att hänföra till force majeure;

b) för förarbetning av råämnen eller bearbetning av föremål, som äro utsatta för mycket hastig förstörelse, då det är erforderligt till förekommande av en eljest oundviklig förlust på dessa materialier;

c) i de av årstidens inflytande beroende industrierna (säsongindustrier) ävensom under exceptionella förhållanden i alla företag.

4) Längden av den i punkt 3 omtalade övertiden får icke uppgå till mer än 1 timme på någon dag under arbetsveckan eller icke mer än 2 timmar under 3 på varandra följande dagar i samma arbetsvecka och tillsammans icke till mer än 60 timmar per kalenderår. Övertid för unga arbetare upp till 16 år förbjödes.

5) Om i utomeuropeiska stater ävensom i kolonier, besittningar eller protektorat de klimatiska förhållandena eller den inhemska befolkningens ståndpunkt så fordra, kan arbetstiden regleras per vecka. Den får likväl icke i detta fall överstiga 60 timmar.

6) I motsvarighet med art. 8 och 10 i Bernkonventionen rörande förbud för kvinnligt nattarbete skola särskilda frister och övergångsbestämmelser förbehållas för överenskommelsens ikraftträdande i särskilda industrier.»

I sin inbjudningsskrivelse anmärker förbundsrådet vidare, att konventionsstaterna genom överenskommelsen av den 20 september 1906 om förbud för industriellt nattarbete för kvinnor givit uttryck åt en önskan att internationellt ordna vissa arbetsvillkor för de kategorier av arbetare, som äro i största behov av statsskydd. De nya förslagen avse att med anslutning till de vunna resultaten utbygga det.

Till den tekniska konferensen i Bern, september 1913, hade alla inbjudna stater utom Bulgarien, Grekland och Rumänien hörsammat in-

bjudan. Slutakterna undertecknades av alla närvarande staters ombud utom Rysslands och Australiska förbundsstatens. De antagna bestämmelserna skulle omfatta alla industriella företag med mer än 10 arbetare. Vad som skall förstås med industriella företag bestämmer varje stat för sig. Dock skall under alla omständigheter dit räknas gruvor och stenbrott, ävensom tillverknings- och förädlingsindustri. Allt nattarbete skulle förbjudas för minderåriga under 16 år. Arbetstiden för kvinnor och barn under 16 år stadgas till högst 10 timmar per dag eller 60 timmar per arbetsvecka med maximum 10¹/₂ timmar per dag. Arbetet skall avbrytas av en eller flera raster. Reglerandet av detta är med ett par undantag överlåtet åt de enskilda staterna. Övertidsarbete medgives, om det påkallas av statens eller något offentligt intresse, i fall av force majeure, till förhindrande av råämnens förstörelse, inom säsongindustrin samt under exceptionella förhållanden inom alla företag. För minderåriga arbetare (under 16 år) är undantag tillåtet blott i de två första fallen. Arbetstiden får icke överstiga 12 timmar per dag, utom vid fabriker för konservering av fisk, grönsaker och frukt. Övertiden får ej stiga mer än till 140 timmar per år, för nattindustrier högst 180 timmar.

Sedan den tekniska konferensen i Bern hållits, inbjöd schweiziska förbundsrådet i en cirkulärskrivelse av den 30 dec. 1913 de staters regeringar, som voro representerade å den tekniska konferensen, till en diplomatisk konferens för att utarbeta internationella överenskommelser med bindande kraft. Den diplomatiska konferensen skulle taga sin början i Bern den 3 sept. 1914. Världskriget kom emellan och klippte av detta liksom så mycket annat lovande internationellt samarbete.

Nationell lagstiftning om maximalarbetsdag.

Strävandet att genom internationell samverkan åstadkomma en samtidig och likformig lagstiftning rörande arbetstiden inom olika länder befinner sig sålunda på marsch. Det har till och med redan kunnat registrera resultat, som komma att bestå. Emellertid får man icke driva önskvärdheten av internationellt samförstånd så långt, att man fastläser de enskilda staternas rörelsefrihet på detta sociala lagstiftningsområde. Tvärtom måste man kraftigt hävda varje stats plikt att inom egen hank och stör genomföra den begränsning av arbetstiden, som är nödig och möjlig, och det utan att invänta liknande beslut från övriga stater. Lika litet här som på något annat lagstiftningsområde är det vare sig

lämpligt eller nödvändigt att kringskära eller upphäva den enskilda statens självbestämmelse. När olika industrier inom samma land och olika företag inom samma industrigren kunnat utan farliga ekonomiska risker fullt självständigt reglera sin arbetstid, borde väl samma metod kunna komma till användning vid den statliga lagstiftningen om arbetstidens längd. Erfarenheten visar ock, att en mängd stater var och en för sig beslutat ofantligt mycket mera radikala åtgärder till arbetstidens begränsning än den man velat fastslå genom internationell överenskommelse. Norge erbjuder ett synnerligen intressant och näraliggande exempel på ett fullt självständigt nationellt ordnande av arbetstiden inom en viss industri, och det fastän saken är föremål för internationellt samarbete. Det gäller cellulosa-, pappers- och trämasseindustrin, inom vilken frågan om 8-timmars maximalarbetsdag, såsom 1913 års andrakammarutskott anmärker, varit föremål för skandinavisk överläggning om likformiga bestämmelser i alla Skandinaviens stater. Denna gren av Norges industri har icke avvaktat resultatet av den skandinaviska samverkan. Den har helt resolut beslutat införa 8-timmars maximalarbetsdag utan att bry sig om hur samma industrigren i de övriga skandinaviska staterna behagar göra. Detta framsteg har till och med skett utan lagstiftningens ingripande. Industrin har tagit steget efter en långvarig och stark prässning från arbetsorganisationerna i facket. Efter förhandlingar mellan arbetsgivareföreningen och pappers- och trämasseindustriarbetarnas organisation inför statens förlikningsman, J. M. Sund, godkände slutligen båda parternas organisationer ett av förlikningsmannen framlagt förslag om 8-timmars arbetstid för alla skiftarbetare att successivt genomföras före den 1 februari 1918. Överenskommelsen gäller från den 15 september 1917 till samma dato 1918. Den norska lösningen av 8-timmarsfrågan inom pappers- och trämasseindustrin har blivit en kraftig sporre för Sveriges arbetare att även inom sitt lands pappers- och trämasseindustri genomdriva 8-timmars maximalarbetsdag.

Vid sidan av strävandet att skapa internationellt giltiga regler rörande arbetstiden har under de snart 10 år, som förflutit sedan Sveriges riksdag senast avvisade tanken på lagstadgad maximalarbetsdag, pågått ett synnerligen livligt och fruktbara *nationellt självständigt lagstiftningsarbete* i samma syfte. I en del länder ha parlamenten beslutat lagar om maximalarbetsdag för alla arbetare i industri och hantverk och därmed sammanhörande företag. Maximalarbetsdag endast för kvinnor och minderåriga har införts på sina håll. Man har beslutat maximalarbetsdag för arbetare i statsföretag och i vissa privata företag, t. ex. gruvor. Allt oftare leder kravet icke blott på maximalarbetsdag i allmänhet utan

en sådan på åtta timmar till statliga beslut. I en del yrken, t. ex. bageriyrket, har allt nattarbete, även för män, tagits bort. Provkartaån på de olika ländernas mångahanda försök att komma till rätta med sitt arbetstidsproblem är mycket omväxlande och rikhaltig.

Det är i hög grad lärorikt att förvärva kännedom om de viktigaste lagbestämmelser rörande maximalarbetsdag, som europeiska och utomeuropeiska kulturstater fastslagit genom parlamentsbeslut under 10-årsperioden efter svenska riksdagens nej 1908. Efterföljande summariska översikt gör alls icke anspråk på att vara fullständig men har icke desto mindre sina stora lärdomar att ge.

Lagstiftning om maximalarbetsdag i europeiska länder.

Sveriges grannland Norge har i sin *arbeterskyddslag*, antagen av stortinget i aug. 1915, *stadgat maximalarbetsdag* för arbetare sysselsatta i industriell verksamhet. Denna moderna lag vilar på de grundliga undersökningar om arbetstiden inom Norges industri och hantverk, som företagits åren förut. År 1914 publicerades resultaten av tvenne omfattande undersökningar, den ena verkställd av departementet för sociala frågor och avseende industrin i sept. 1913, den andra verkställd av statistiska centralbyrån i samband med hantverksräkningen 1910.

Den *industriella* undersökningen omfattade 85,000 arbetare, av vilka 72,991 eller 85,3 % voro vanliga dagarbetare, 9,215 eller 10,8 % hade arbete på två skift (12 timmars skift) och 3,400 eller 3,9 % hade arbete på 3 skift (8 timmars skift). Något mera än $\frac{1}{4}$ (28 %) av arbetarna hade högst 54 timmars arbete i veckan och 6,6 % arbetade i mer än 60 timmar. Genomsnittliga antalet arbetstimmar per vecka var 56,6. Uppgifterna angående de 72,991 arbetare, som hade vanligt dagarbete, visade, att 29,3 % av dem hade en nettoarbetsvecka på högst 54 timmar och 1,7 % en nettoarbetsvecka på över 60 timmar, en del ända över 70 timmar. En tydlig förskjutning hän mot en kortare arbetstid märktes vid jämförelse med resultaten av den i samband med fabriksräkningen 1909 verkställda undersökningen angående arbetstiden. År 1909 hade 18,5 % av arbetarna en arbetstid av högst 54 timmar per vecka, år 1913 hade 29,3 % samma arbetstid. År 1909 arbetade 46,6 % av arbetarna mer än 57 timmar i veckan, år 1913 hade motsvarande siffra sjunkit till 37,7 %. Sänkningen var påtaglig, särskilt inom gruvdriften, textilindustrin samt cellulosa-, trämasse- och pappersindustrierna, vilka samtliga med undantag för gruvdriften förut haft en arbetstid längre än den ge-

nomsnittliga. Kortare än den genomsnittliga var arbetstiden inom de grafiska och kemisk-tekniska industrierna, järn- och metallindustrierna, beklädnadsindustrin samt närings- och njutningsmedelsindustrin.

Den av Norges statistiska centralbyrå utarbetade statistiken över arbetstiden inom *hantverket* är den mest fullständiga, som hittills blivit gjord. För 23,776 hantverksarbetare befanns den genomsnittliga nettoarbetstiden per vecka vara 59,07 timmar, vilket utgör 9,85 timmar per dag. Hälften av arbetarna hade en veckoarbetstid på 57—60 timmar, en fjärdedel hade under 57 timmar och en fjärdedel över 60 timmar. 10 % av arbetarna hade över 60 timmar. Barberarna hade den längsta veckoarbetstiden, icke mindre än 92 % över 60 timmar per vecka. Deras genomsnittliga veckoarbetstid var 65,7 timmar. Av skomakare, skraddare och bagare hade halva antalet eller däröver mer än 60 timmar. Genomsnittliga arbetstiden låg över 60 timmar. Detsamma gällde båtbyggare och snickare. Även urmakare och garvare hade lång arbetstid. Kortaste arbetstiden hade skorstensfejare, boktryckare, bokbindare och tapetserare, av vilka respektive 91, 83, 50 och 32 % hade under 54 timmar.

På grundval av dessa utredningar framlade den norska regeringen 1914 sitt förslag om begränsning av arbetstiden för alla arbetare över 14 år såväl med hänsyn till arbetstidens dagliga längd som till dess längd per vecka. Full enighet om de allmänna bestämmelserna för maximalarbetsdag hade dock icke nåtts inom regeringen. Regeringens majoritet föreslog en maximalarbetstid à 10 timmar per dag och 54 timmar per vecka, då däremot chefen för Social- och industridepartementet, statsrådet Castberg, föreslog respektive 9 och 51 timmar. Enhälligt föreslogs, att i gruvor, för så vida arbetet är förlagt under jorden, samt i tryckerier en arbetares vanliga veckoarbetstid ej får överstiga 48 timmar per vecka. För arbetare i gruvor och hyttor, som regelbundet ha lördagen fri, får den dagliga arbetstiden uppgå till 10 timmar, för så vida icke veckoarbetstiden blir längre än 48 timmar. Den ordinarie arbetstiden skall i regel förläggas till mellan kl. 6 f. m. och 9 e. m. och får ej fördelas på mer än 6 av veckans dagar. Varje arbetare bör erhålla en sammanhängande ledighet av minst 24 timmar per vecka.

I augusti 1915 antogs regeringsförslaget av stortinget. Maximalarbetstiden fixerades i enlighet med regeringsmajoritetens önskan men emot stortingets socialkommittés hemställan till i allmänhet 10 timmar per dag och 54 timmar per vecka. En övergångstid på 5 år fastställdes. En del specialbestämmelser antogs. Inom vissa branscher, där arbetet i väsentlig grad är beroende av årstiden, klimatet eller andra naturförhållanden, kan den allmänna arbetstiden med särskilt tillstånd göras

längre under sommar- än under vinterhalvåret. I dylika fall skola arbetsgivarnas och arbetarnas fackliga organisation beredas tillfälle att få yttra sig. Från bestämmelsen om maximalarbetstid undantogs pappers-, cellulosa- och trämasseindustrin, för vilka ingen sådan bestämdes. Vidare antogs bestämmelser rörande nattarbete, barnarbete och havande kvinnors arbete.

Genom förbundslagen av den 18 juni 1914, som i väsentliga drag erbjuder likheter med den norska lagen av 1915, har Schweiz hävdad sin gamla rangställning på arbetarskyddslagstiftningens område. Denna förbundslag upphäver förbundslagen av den 23 mars 1877 angående arbete vid fabriker, förbundslagen av den 1 april 1905 angående lördagsarbete i fabriker samt de särskilda kantonernas lagar, som ej överensstämde med förbundslagen. Den nya förbundslagen framgick ur ett långvarigt och intensivt utredningsarbete, som började redan 1904. Det förslag, som slutligen blev lag, framlades i sina väsentliga grunddrag 1913.

Enligt den förut gällande förbundslagen av 1877 var maximalarbetsdagen fixerad till 11 timmar för arbetare vid fabriker. Oavsett de lagliga bestämmelserna hade emellertid på frivillighetens väg ytterligare begränsningar skett sedan lagen antogs. Enligt fabriksinspektionens berättelse för 1909 hade detta år 4,820 fabriker (63,4 % av samtliga) med ett arbetareantal av 192,766 (62,1 % av samtliga) 10 timmars arbetsdag och därunder. Denna förkortning av arbetstiden hade fortskridit. Den femte stora schweiziska fabriksstatistiken, år 1911, omfattade samtliga 7,785 fabriker med 328,841 arbetare, som föllo under fabrikslagstiftningen. En ingalunda liten förkortning i arbetstiden kostaterades. År 1895 hade 57 % av arbetarna en arbetstid av 64—65 timmar i veckan, men 1911 endast 10 %. En arbetstid å 59—60 timmar i veckan, som år 1895 gällde endast för 28,3 % av arbetarna, tillämpades 1911 för ej mindre än 55,9 %. En nettoarbetstid av 54 timmar hade 1,9 % av arbetarna, och 6,7 % hade kortare arbetstid än 54 timmar i veckan.

Ehuru arbetstiden avgjort visade tendens att förkortas utan statsin- gripande framlade det schweiziska förbundsrådet 1913 ett förslag om *maximalarbetsdagens bestämmande till 10 timmar för de första fem veckodagarna samt till 9 timmar på lördag och dag före hëlqdag*. Denna huvudpunkt i förslaget godkändes av riksförsamlingen efter en livlig debatt, varunder bifall yrkades av flera stora industrimän bl. a. Gugelmann för textilindustrin och Bally för skofabrikerna. Lagen skall tillämpas vid varje fabrik. Med fabrik menas varje industriellt företag, som sysselsätter ett flertal arbetare utanför deras bostäder. En övergångstid fast-

ställdes med 10¹/₂ timmars maximalarbetsdag veckans fem första dagar och 6¹/₂ timmar lördag. Under tiden 1 maj—15 september skall allt arbete vara förlagt mellan kl. 5 f. m. och 8 e. m., under den övriga delen av året mellan 6 f. m. och 8 e. m. Dag före sön- och helgdag skall arbetet avslutas senast kl. 5 e. m. Förbundsrådet kan, om så erfordras, undantagsvis för en kortare tid och för ett bestämt antal arbetare medgiva, att arbetstiden utsträcker över den normala. Likaså kan den bevilja en förskjutning av arbetstidens början eller slut eller bevilja tillstånd att anordna arbetet i två skift, i vilket fall dock den effektiva arbetstiden i varje skift ej må överstiga 8 timmar. Natt- och söndagsarbete tillåtes blott undantagsvis och endast då arbetarna själva samtycka därtill. Om en industri för att kunna existera är hänvisad till att regelbundet använda nattarbete eller söndagsarbete kan förbundsrådet giva tillstånd därtill. Om nattarbete är tillåtet skall arbetaren ha en oavbruten söndagsvila på minst 24 timmar, inneslutande tiden från klockan 6 f. m. till 6 e. m. Vidare innehåller lagen särskilda bestämmelser för barn- och kvinnoarbete.

Frankrike, som redan 1848 fick principen om maximalarbetsdag på 12 timmar fastslagen i lagen, har på de senare åren tagit åtskilliga steg till framåtskridande på den för så länge sedan inslagna vägen, dock jämförelsevis obetydliga steg, beroende på det starka kapitalistiska motståndet. I en lag av 1900 bestämdes, att arbetstiden för såväl män som kvinnor och minderåriga (under 18 år), som sysselsättas i samma rum, skulle vara högst 11 timmar efter några års övergångstid 10 timmar. Detta i fabriker, verkstäder, bergverk, stenbrott och vid byggnadsplatser. Det kom snart i dagen, att lagen om 10 timmars maximalarbetsdag kringgicks av fabriksägarna genom små förändringar inom fabrikslokalerna. Icke minst detta var anledningen till att för några år sedan ett viktigt ändringsförslag, fastän utan att leda till definitivt beslut, framlades i deputeradekammaren. Förslaget innehöll, att arbetstiden icke skulle få överstiga 10 timmar per dag för vuxna arbetare i verkstäder, fabriker, bergverk, stenbrott, ateljärer o. s. v., för vilka icke arbetstiden reglerades genom specialföreskrifter. Varade en arbetsdag längre än 8 timmar, skulle den avbrytas av pauser på sammanlagt 1¹/₂ timme. I vissa undantagsfall kunde den dagliga arbetstiden för män förlängas till 12 timmar under 90 av årets dagar. Lagen skulle icke gälla för företag med mindre än 20 arbetare.

För en del gruvarbetare stadgade lagen av 1905 8-timmars maximalarbetsdag. Lagen av den 31 december 1913 införde *8-timmars maximalarbetsdag för alla underjordsarbetare i gruvor*. Arbetstiden skulle

räknas från den stund, då den siste arbetaren begivit sig ned till arbete, och till den stund, då den första arbetaren åter visade sig uppe i dagen. Rasterna inräknas i arbetstiden. Genom underhandlingar mellan bergmästarna inom vederbörande gruvdistrikt och arbetarrepresentanterna kunna vissa avvikelser från 8-timmarsdagen göras för maskinister, eldare, kuskar o. s. v. Vid olycksfall eller till förebyggande därav kunna ävenledes avvikelser få förekomma. Övertidsarbete kan äga rum högst 2 timmar dagligen samt 60 timmar årligen.

I en del franska *kolonier* har lagstiftningen gjort än mer betydande ingrepp för regleringen av arbetstiden. Dekretet av den 15 juni 1910 bestämmer rörande arbetstiden i *Tasmanien*, att den för arbetare i handel, fabriker, verkstäder, bergverk och stenbrott liksom i närliggande yrken icke får överstiga *10 timmars maximalarbetsdag*. Arbetstiden skall avbrytas av en eller flera vilopauser på sammanlagt minst en timme. Personalen får ej sysselsättas mer än 6 timmar i sträck utan vila. För vuxna arbetare av båda könen, d. v. s. sådana som äro över 16 år gamla, kan arbetet under 60 dagar av året i undantagsfall förlängas till 12 timmar per dag. I verk med kontinuerlig drift kan undantag beviljas av myndigheterna efter yttrande från tekniskt sakkunnigt håll.

I *Tyskland* har på allra sista tiden, till och med under kriget, en del åtgärder vidtagits för inskränkande av arbetstiden. År 1914 beslöts, att inrikesministeriet, beträffande *arbetsföretag med kontinuerlig drift*, skall jämte vederbörande myndigheter i de olika staterna åvägabrunga en allsidig utredning under medverkan av representanter för arbetsgivare, förvaltningspersonal och arbetsorganisationer, i ändamål att söka finna medel och utvägar för inskränkning av arbetstiden.

Med upphävande av kungörelsen av den 19 december 1908 har den 4 maj 1914 utfärdats en ny kungörelse rörande arbetstiden vid *masugnar*, gjuterier, stålverk, hammarverk, valsverk, o. s. v. Arbetare, som sysselsättas utöver regelmässig arbetstid eller på sön- och vilodag, skola upptagas i en förteckning med angivande av såväl normala arbetstiden som de timmar, då övertidsarbete utföres. Denna förteckning skall vid varje månads utgång insändas till yrkesinspektören. I alla skift, som pågå längre än 8 timmar, skola ingå raster på sammanlagt minst 2 timmar. En av dessa raster (middag eller midnatt) skall utgöra minst 1 timme. Varje arbetare, som regelbundet har skiftarbete på mer än 8 timmar, skall efter arbetstidens slut åtnjuta en oavbruten vilotid på minst 10 timmar, innan han får ånyo sysselsättas.

För avhjälpande av arbetslöshet för kvinnliga biträden och arbeterskor vid företag, som på grund av de tryckta tiderna ej kunna hålla

sin drift i gång, inkallade statssekreteraren i inrikesdepartementet omedelbart i början av kriget en konferens av representanter för kommunala myndigheter och privata föreningar, varvid beslöts rikta en uppmaning till respektive myndigheter att utfärda förordningar, varigenom arbetstiden i alla företag skulle begränsas till 8 timmar om dagen. Dittills hade man nämligen i en del företag arbetat ända till 13 timmar om dagen, under det arbetet på andra håll legat nere.

I *Holland* fastställer lagen av den 7 oktober 1911 10 timmars maximalarbetsdag för minderåriga och kvinnor. Minst $\frac{1}{2}$ timmes vilopaus efter $4\frac{1}{2}$ timmars arbete samt 1— $1\frac{1}{2}$ timmes paus efter 6 timmars arbete. Nattarbete är förbjudet från 7 e. m. till 6 f. m.

Lagen av den 7 oktober 1911 om *stenhuggerierna* stadgar 9 timmars maximalarbetsdag för stenhuggare över 17 år. För dem, som äro under 17 år, är maximalarbetsdagen $7\frac{1}{2}$ timmar. Arbetet får ej pågå i sträck mer än högst 3 timmar. Arbete får ej äga rum före kl. 6 f. m. och efter kl. 7 e. m. Allt arbete betraktas som oavbrutet, om det icke avbrytes av minst $\frac{1}{2}$ timmes paus.

1914 bifölls en lag till skydd för *hamnarbetarna*. Den reglerar bl. a. arbetstiden och rasterna. Arbetstiden får i regel icke överstiga 10 timmars maximalarbetsdag och i varje fall icke 60 timmar i veckan. Undantagsvis kan arbetet få fortgå längre, men då måste motsvarande förlängda raster beviljas. Söndagsarbete är tillåtet endast ifråga om varor, som äro utsatta för hastig försämring.

I en holländsk koloni sådan som *Malajöarna* stadgar en lag av 1912, att ingen arbetare är pliktig att arbeta mer än 6 dagar i veckan, icke mer än 6 timmar i sträck och icke mer än 9 timmar om dagen.

En lag av 1911 ger regeringen i *Grekland* rätt att i förordningsväg fastställa föreskrifter om arbetstiden samt vilopauserna inom varje industri. Kommittén, som förberedde denna lag, föreslog, att maximalarbetsdagen för vuxna arbetare i fabriker, gruvor, stenbrott, marmorbrott under fri himmel samt vid byggnadsplatser skulle sättas till högst 10 timmar över lag och maximalarbetstiden under natten till högst 8 timmar. Detta förslag blev dock icke lag.

Arbetstiden inom *bageriyrket* regleras genom en förordning av 1912. För de egentliga bageriarbetarna är maximalarbetsdagen 10 timmar i ångbagerierna samt i övriga bagerier något längre. För kvinnor och minderåriga under 18 år går den aldrig över 10 timmar. Nattarbete förbjödes.

Ett reglemente av 1911 angående arbetstiden inom *bergverk* bestämmer en maximalarbetsdag å 8 timmar för arbetare under jord och å 10 timmar för arbetare över jord.

En förordning av 1914 angående arbetstiden i *tobaksfabriker* och *tobaksmagasin* bestämmer för personalen därstädes en *maximalarbetsdag* av 9½ timmar 1 april—30 september och 8 timmar 1 oktober—31 mars. Vid 9 timmars arbete beviljas pauser på 2½ timme och vid 8 timmars arbete i sträck 1 timmes paus minst. Genom tillåtelse av prefekten kan i utomordentligt trängande fall arbetstiden förlängas högst 2 timmar.

En lag av 1913 reglerar arbetstiden för *kvinnor och minderåriga* inom alla industrier och merkantila företag. Dels regleras eller förbjudes barnarbete. Dels bestäms för kvinnor och minderåriga mellan 14—18 år en *maximalarbetsdag* på 10 timmar, lördagar 8 timmar. För kvinnor och minderåriga är nattarbete förbjudet. Under arbetstiden skall förekomma raster på sammanlagt minst 2 timmar.

I *Serbien* tillämpas genom yrkeslagen av 1910 en *maximalarbetsdag* på 10 timmar, vilopauserna undantagna, i *industri och hantverk*. För handelsyrken stadgas ett maximum av 12 timmar. Vid säsongarbete kan ministern tillåta 2 timmars överarbete. Middagspausen måste vara minst 1 timme.

Lagen av den 22 januari 1915 bestämmer i *Portugal* en *maximalarbetstid* på 10 timmar per dag och 60 timmar per vecka för arbetare i *industrieföretag* med mer än 5 arbetare. Längden av nattarbete har fastställts till högst 8 timmar. En *maximalarbetsdag på 8 timmar* eller 48 timmar i veckan stadgas i alla statsföretag, för underjordsarbete i gruvor och i hälsovådliga industrier. Arbetet måste avbrytas genom en eller flera entimmes-pauser. På en veckas arbete måste följa en 24 timmars oavbruten vilotid. Inom yrken med kontinuerlig drift måste arbetet organiseras i skift, som ej överskrida den dagliga arbetstidslängden.

I *Spanien* bestämmer lagen av den 27 december 1910 *maximalarbetsdag för gruvarbetare*. För arbetare under jord är den högst 9 timmar och för arbetare över jord är den i årsgenomsnitt 9½ timmar. Måltids- och vilostunderna räknas ej in i arbetstiden. Arbetarna få arbeta högst 6 timmar per dag i gruvor, där temperaturen under normala arbetsbetingelser är 33 grader Celsius eller mer, eller då arbetarna beständigt måste stå i vatten och slam. Överskrider temperaturen 42 grader, så får arbete förrättas blott i händelse av oundgänglig nödvändighet eller hotande fara. Högst 6 timmar få arbetarna arbeta i Almadins gruvor eller i osunt arbete utanför. Kvinnor och minderåriga under 16 år få ej sysselsättas i underjordsarbete.

Från och med 1914 har Spanien infört *maximalarbetsdag* för textilindustrin. Den närmaste anledningen var den våldsamma textilarbetare-

strejken i staden och provinsen Barcelona. Efter en månads varaktighet bilades den under medverkan av spanska regeringen. Ett kungligt dekret, som reglerade arbetstiden för samtliga textilarbetare i Spanien, utfärdades. Arbetstiden får för arbetare av båda könen icke överstiga 60 timmar i veckan eller 3,000 timmar om året. Arbetsgivaren är skyldig lämna yrkesinspektören uppgift om fördelningen av veckotimantalet på de olika arbetsdagarna.

Lagstiftning om maximalarbetsdag i utomeuropeiska länder.

Amerikas förenta stater intaga en förgrundsplats, då det gäller att medelst lagstiftningens ingripande sätta en gräns för en alltför lång arbetstid. En hastig blick över de i olika staterna sedan 1908 antagna lagar rörande arbetstiden ger vittnesbörd nog.

Åren 1908—1909 kommo följande lagar om *maximalarbetsdag* till stånd:

för arbetare i offentliga arbeten: Maryland, 8 timmar; Massachusetts, 8 timmar; Oklahoma, 8 timmar; Wisconsin, 8 timmar;

för kvinnor: Arizona, 8 timmar per dag, 48 i veckan; Connecticut, 10 timmar per dag, 58 timmar i veckan; Illinois, 10 timmar per dag; Louisiana, 10 timmar per dag, 60 timmar i veckan; Massachusetts, 10 timmar per dag, 58 timmar i veckan; Michigan, 9 timmar per dag, 54 timmar i veckan; Minnesota, 10 timmar per dag, 58 timmar i veckan; Oregon, 10 timmar per dag, 60 i veckan;

för arbetare i gruvor o. s. v.: California, 8 timmar per dag under jord; Idaho, 8 timmar; Nevada, 8 timmar i öppna stenbrott, och cementverk; Oklahoma, 8 timmar under jord; Washington, 8 timmar under jord; Wyoming, 8 timmar i gruvor under jord och i smälthyttor.

År 1911 genomfördes följande lagar om maximalarbetsdag:

för samtliga industriarbetare: New Jersey, 8 timmar; Wisconsin, 8 timmar;

för arbetare i offentliga arbeten: Connecticut, 8 timmar för målare, elektriker, maskinister, o. s. v.; Idaho, 8 timmar; i hela Förenta staterna 8 timmar för brevbärare;

för kvinnor: California, 8 timmar per dag, 48 timmar i veckan i fabriker, affärer, tvätterier, hotell, restauranger, telefon och telegraf; Maine, 10 timmar per dag, 48 timmar i veckan; Massachusetts, 10 timmar per dag, 54 i veckan i manufaktur och mekaniska företag; Ohio, 10 timmar per dag, 54 i veckan; Utah, 9 timmar per dag, 54 i veckan i affärer, tvätterier, hotell, restauranger, telefon och telegraf, sjukhus; Washington,

8 timmar per dag i affärer, tvätterier o. s. v.; Wisconsin, 10 timmar per dag, 54 i veckan;

för arbetare i gruvor o. s. v.: Colorado, 8 timmar i gruvor; Montana, 8 timmar i gruvor; Nevada, 8 timmar i gruvor; Pennsylvania, 8 timmar för uppfordringsmaskinister; Georgia, 10 timmar per dag, 60 i veckan i textilfabriker.

Åren 1912—1913 antogs följande lagar om maximalarbetsdag:

för samtliga industriarbetare: Mississippi, 10 timmar, Nebraska 10 timmar; Oregon, 10 timmar.

för arbetare i offentliga arbeten: Alaska, 8 timmar; Arizona, 8 timmar; Kansas, 8 timmar; Missouri, 8 timmar; Nevada, 8 timmar; New York, 8 timmar; Ohio, 8 timmar; Oregon, 8 timmar; Porto Rico, 8 timmar; South Carolina, 10 timmar; Texas, 8 timmar; Wyoming, 8 timmar;

för kvinnor: Colorado, 8 timmar per dag; Connecticut, 10 timmar per dag, 55 timmar i veckan; Delaware, 10 timmar per dag, 55 i veckan; Idaho, 9 timmar; Kentucky, 10 timmar per dag, 60 timmar i veckan; Missouri, 9 timmar per dag, 54 i veckan; Montana, 9 timmar per dag; Nebraska, 9 timmar per dag, 54 i veckan; New Hampshire, 10¹/₄ timme per dag, 55 timmar i veckan; New York, 9—10 timmar per dag, 54—60 timmar i veckan; Pennsylvania, 10 timmar per dag, 54 timmar i veckan; Porto Rico, 8 timmar per dag, 48 timmar i veckan; Rhode Island, 10 timmar per dag, 54 timmar i veckan; South Dakota, 10 timmar per dag; Texas, 10 timmar per dag, 54 timmar i veckan; Vermont, 11 timmar per dag, 58 i veckan; Virginia, 10 timmar per dag; Columbia, 8 timmar per dag, 48 timmar i veckan.

för arbetare i gruvor o. s. v.: Alaska, 8 timmar under jord och i smälthyttor; Arizona, 8 timmar; Missouri, 8 timmar i gruvor och smälthyttor; Nevada, 8 timmar under jord och i smälthyttor.

Ytterligare förtjänar anmärkas att den amerikanska förbundsstaten ända sedan 1808 fastslagit 8-timmars maximalarbetsdag som praxis inom alla förbundsregeringens företag. 1912 antogs en lag, som vidgade denna princip än mera. Särskilt genom tryck från arbetarrörelsens sida beslöt kongressen att 8-timmars maximalarbetsdag skulle införas vid alla privata företag, som önskade beställningar från förbundsregeringen. På grund härav nödgades de stora järn- och stålverken, som hade stora leveranser för flottans räkning, att i stället för de förhärskande 12-timmars-skiften införa 8-timmars skift.

Slutligen har presidenten Wilson under 1916 genomdrivit lagstadgad 8-timmars maximalarbetsdag för alla järnvägsmän i Förenta Staterna. Han måste gripa in, när den stora järnvägsstrejken hotade att förlama

all samfärdsel i den väldiga republiken. Såväl senaten som representanternas hus godkände om också under gnisslande presidentens förslag. Därmed har den fackliga sammanslutningen inhöstat en av sina allra vackraste segrar.

Några republiker i *Central- och Syd-Amerika*, nämligen *Uruguay Panama och Ecuador* ha genomfört 8 timmars maximalarbetsdag. Den i *Uruguay* antagna lagen av 17 november 1915 gäller industri, byggnadsverksamhet, handel och samfärdsel samt statsdrift. I vissa fall kan arbetstiden med myndigheternas tillstånd förlängas, dock ej så att den sammanlagda tiden överskrider 48 timmar i veckan. Har en arbetare sysselsättning i mer än ett företag, får den sammanlagda arbetstiden per dag ej överskrida 8 timmar. Lagens efterlevnad övervakas av 25 yrkesinspektörer. Med arbetarnes medgivande kan arbetstiden under veckans 5 första dagar ökas till 9 timmar under villkor att densamma på sjätte dagen inskränkes till 3 timmar. Efter 5 timmars oavbrutet arbete måste följa minst en timmes rast. Före 8-timmarsdagens slut skola arbetarna ha åtnjutit sammanlagt minst 2 timmars vila. Vissa arbetargrupper äro undantagna från lagens giltighet.

I *Panama* infördes 8-timmarsdagen genom lagen av den 29 oktober 1914. Lagen gäller fabriksarbetare och handelsbiträden. Undantag från 8-timmarsdagen är blott möjligt för sådana arbeten, vilkas avbrott icke kan gå för sig på grund av dess trängande nödvändighet, dess tekniska beskaffenhet eller dess offentliga intresse. Ingen arbetare kan förpliktas till söndagsarbete. Innehavare av företag, som enligt sin natur kräva mer än 8 timmars arbete per dag, kunna härom genom särskilda avtal träffa överenskommelse med sina arbetare.

Den lag om 8-timmarsdag, som antogs i *Ecuador* den 31 september 1916, är av följande lydelse:

»Art. 1. Ingen arbetare eller hantverkare, ingen arbetstagare i ett handelsföretag, på kontor, i hemarbete och överhuvud taget ingen, som helst arbetstagare av vilket slag hans sysselsättning vara må, kan tvingas att arbeta mera än 8 timmar per dag under 6 av veckans dagar. Icke heller må man av honom kräva utförande av något som helst arbete på söndagar eller lagstadgade högtidsdagar.

Art. 2. Fördrag eller åtgärder i syfte att kringgå bestämmelserna i art. 1 äro ogiltiga och verkningslösa.

Art. 3. Om en arbetare, hantverkare, skrivare o. s. v. på anhållan arbetar utöver den i art. 1 föreskrivna tiden, så må han för detta övertidsarbete tillerkännas en löneförhöjning utöver den vanliga lönen på

20 % för arbete under dagen, 50 % mellan kl. 6 och 12 e. m. och 100 % efter midnatt.

Dessa tillägg skola beräknas på grundval av en åttondel av den dagliga lönen och utbetalas för varje över de i denna lag bestämda 8 timmarna gående arbetstimme.

Art. 4. Bestämmelserna i art. 3 äro tillämpliga på skiftesarbetare blott då deras arbete förlänges över 8-timmarsskiftet, i vilket fall de för varje övertimme erhålla förhöjd lön efter måttstock av ovanstående bestämmelser.»

Inom *Mexicos förenade stater* har därjämte *Coahuila de Zaragoza* antagit en lag om arbetsavtal av den 27 oktober 1916. Kapitlet III, som handlar om maximalarbetsdag och minimilön, har följande artiklar om maximalarbetsdagen:

»Art. 26. Den lagliga maximalarbetsdagen för normalt arbete får icke uppgå till mera än 8 timmar för arbetare, som äro anställda i fabriker, verkstäder och hantverk av något slag, eller i jordbruksarbete eller annorstädes i det fria, och för bergverksarbetare.

Art. 27. I offentliga och privata byråer och i handel av alla slag får maximalarbetsdagen ej överskrida 9 timmar. Beträffande under natten utfört arbete och sådant arbete, som ej faller under ovanstående kategorier, så skall arbetsdepartementet bestämma maximalarbetstiden i samförstånd med de sysselsatta.

Art. 28. Den lagliga arbetsdagen börjar vid den tidpunkt, vid vilken arbetaren infinner sig i fabriken, verkstaden, sysselsättningen eller på den plats, där han har att utföra sitt arbete, och slutar vid den tidpunkt, då han inställer sitt arbete.

I arbetsdagen inräknas icke den för arbetarens måltider och för vilopauserna bestämda tiden.

I arbetsdagen inräknas icke heller den tid, som arbetaren behöver för att begiva sig från bostaden till arbetsplatsen, om denna är uttryckligen utsatt i arbetsavtalet och icke ligger mer än 4 km. från bostaden.

Art. 28. I utomordentliga fall (dock blott efter ömsesidig överenskommelse) och vid olyckshändelser, som medföra fara för arbetarna eller för det offentliga, och i de fall, då inställande av det normala arbetet medför svåra och allvarliga nackdelar för företaget, kan den dagliga arbetstiden förlängas med högst 3 timmar per dag. Dock får detta övertidsarbete under inga omständigheter sträcka sig över mera än 60 dagar per år.

Art. 29. För minderåriga mellan 12 och 18 år är den dagliga arbetstiden blott 6 timmar. Dessa minderåriga få i intet fall underkastas övertidsarbete.

Art. 30. På 6 arbetsdagar skall en vilodag följa. Om en särslagstiftning bestämmer vilodagen, så gäller som sådan den av lagen bestämda dagen. I brist på sådan särslagstiftning skall vilodagen bestämmas i arbetsordningen. I brist på en sådan bestämmelse om vilodagen gäller som vilodag varje veckas söndag.

Art. 31. Bortsett från vilodagen i varje vecka gälla som särskilda vilodagar den 1 maj och den 16 september varje år.»

Australiens statsförbund tillhör liksom Nordamerikas föregångsländerna. Främst står sedan gammalt *Nya Zeeland*. Enligt fabrikslagen av 1908 får arbetstiden i fabriken för manliga arbetare icke överstiga 48 timmar i veckan, med frånräknande av måltidsraster, eller $8\frac{3}{4}$ timmar per dag. Efter 5 timmars arbete skall hållas en måltidsrast om minst $\frac{3}{4}$ timme. Kvinnor och barn få ej sysselsättas i en fabrik under mera än 45 timmar i veckan eller $8\frac{1}{4}$ timmar per dag. Efter en arbetsperiod på $4\frac{1}{4}$ timmar skola de åtnjuta en rast om minst $\frac{3}{4}$ timme. En dag i veckan skola de erhålla ledighet från arbetet efter kl. 1 e. m. Nattarbete är förbjudet för kvinnor och minderåriga. Arbetstiden får undantagsvis överskridas, dock ej mera än 30 dagar per år.

Nya Sydwaless. Fabriks- och butikslagen av 1912 stadgar att män under 18 år och kvinnor icke få sysselsättas längre än 5 timmar utan måltidsrast å minst $\frac{1}{2}$ timme. För manliga arbetare under 16 år och kvinnor är maximalarbetstiden per vecka 48 timmar. För samma arbetarekategorier är nattarbete förbjudet.

Queensland. Enligt fabriks- och butikslagen av 1908 få minderåriga och kvinnor icke sysselsättas i fabrik mer än högst 5 timmar utan $\frac{1}{2}$ timmes rast. Den normala arbetstiden får för dessa icke överskrida 10 timmar per dag och 48 timmar i veckan, och får deras dagliga arbete ej fortgå längre än till kl. 6 e. m. (lördagar kl. 1 e. m.). Med övertidsarbete få de sysselsättas högst 3 timmar per dag under högst 40 dagar om året, därav ej mer än 2 dagar i följd.

Sydaustralien. I fabrikslagarna av åren 1907—1910 stadgas, att kvinnor, barn och minderåriga icke få sysselsättas i fabriker längre än 48 timmar i veckan eller 10 timmar per dag och ej senare än kl. 9 e. m. Sammanlagda antalet överskjutande arbetstimmar vid forcering får ej uppgå till mer än 100 timmar per år. I fabriker, varest kineser sysselsättas, får intet arbete äga rum före kl. 7,30 f. m. eller efter kl. 5 e. m.

Tasmanien. Fabrikslagen av 1910, delvis ändrad 1912, bestämmer högsta maximalarbetstiden för minderåriga under 16 år och för kvinnor till 48 timmar i veckan och 10 timmar per dag. Arbete efter kl. 9. e. m. är förbjudet. För vuxna män är maximalarbetsdagen fastställd till 10 timmar och maximalarbetsveckan till 48 timmar. Arbetet skall efter högst 5 timmar avbrytas av en rast på en timme för minderåriga och kvinnor samt $\frac{3}{4}$ timme för män. En halv fridag i veckan från kl. 1 e. m. stipuleras.

Victoria. Enligt fabriks- och hantverkslagen av 1912, delvis ändrad 1914, få minderåriga under 16 år och kvinnor sysselsättas högst 48 timmar i veckan eller 10 timmar per dag samt ej efter kl. 9 e. m.

Finlands lag om 8-timmars arbetsdag.

Av största betydelse för Sveriges lagstiftning om arbetstidens längd är emellertid den finska maximalarbetslagen av 1917. Det europeiska land, som först genomfört 8-timmars maximalarbetsdag, är Finland. I slutet av 1917 godkände både den gamla, av Kerenskis regering upplösta, och den därefter nyvalda lantdagen ett lagförslag om 8-timmars arbetsdag. Då denna den första europeiska 8-timmarslagen är av utomordentligt intresse, må den av lantdagen antagna lagens både motivering och lagtext citeras in extenso. Lantdagsbetänkandet lyder:

»Vid innevarande lantdag har väckts en motion, innefattande lag angående åtta timmars arbetstid, och har lantdagen i stadgad ordning behandlat detta förslag.

En arbetstid om åtta timmar har inom det ekonomiska livet och i synnerhet inom industrins olika grenar redan länge i Finland liksom ock i andra länder utgjort närmaste målet för arbetarnas strävanden. Fixerandet av detta timantal såsom högsta gräns för den dagliga arbetstiden grundar sig på den i vida kretsar stadgade uppfattning, att arbetarnas kroppsliga hälsa och andliga utveckling endast sålunda kunna tryggas. Anslutande sig till denna uppfattning, hyser lantdagen den mening, att ett allmänt genomförande av dylik arbetstid efterhand skulle innebära ett synnerligen verksamt medel att höja vidsträckta folklayers ekonomiska och kulturella nivå och sålunda tillföra samhället synnerligen värdefulla fördelar.

Ett allmänt införande av åtta timmars arbetstid på de områden, vilka inrymmas i det av lantdagen antagna lagförslaget, möter icke enligt lantdagens uppfattning i praktiken oöverbanneliga hinder. En sådan arbetstid har under senaste månader införts på de flesta områden inom

fabriksindustrin och i avsevärd utsträckning jämväl vid handelsrörelser och hantverkerier. Allmänt har den under ifrågavarande tid genomförts i metall-, såg-, trä-, pappers-, textil-, sten-, glas- och grafisk industri samt vid flera utarbeten. Därjämte har densamma införts vid särskilda statens arbeten, såsom vid statsjärnvägarnas verkstäder och vid järnvägsbyggnadsarbeten. Likaså hava flere kommuner beslutit tillämpa den vid sina arbeten. Då arbetstiden under dag före sön- och helgdag ofta bestämts kortare än den vanliga, har antalet arbetstimmar per vecka särskilt inom industriella områden understigit fyratioåtta timmar. Där åtta timmars arbetstid ej ännu införts, kan detta otvivelaktigt genom lämplig arbetsanordning utan större svårigheter förverkligas, i synnerhet om denna reglering på vissa områden får ske inom de för dessa lämpade gränser. Beträffande företag och allmänna inrättningar, som förmedla allmän samfärdsel, kan åtta timmars arbetstid, för så vitt densamma icke redan tillämpats, med större eller mindre tillskottskostnader införas jämväl på dessa områden, därest för arbetets reglering medges tillräcklig möjlighet.

I Finland har icke ännu inom flertalet industrier vunnits någon nämnvärd erfarenhet därom, huru en sålunda förkortad arbetstid inverkar på produktionen. Men för så vitt i Finland och särskilt i andra länder erfarenhet beträffande arbetstidens förkortning och i synnerhet åtta timmars arbetstid föreligger, har ett sådant resultat ganska allmänt ernåtts, att produktionskostnaderna och ett företags rentabilitet genom ökande av arbetsintensiteten och höjande av arbetets kvalitet med tiden icke märkbart undergå en förändring till det sämre på grund av en dylik förkortning, som därjämte ofta giver upphov åt viktiga tekniska förbättringar. Vid sådant förhållande synes icke heller tillräcklig anledning förefinnas för farhågan, att ett allmänt införande av åtta timmars arbetstid skulle i längden försvåra den inhemska industrins konkurrensförmåga med utländsk. Härtill föreligger så mycket mindre skäl, som det måste anses sannolikt, att en dylik arbetstid inom kort skall komma att allmänt tillämpas även i andra kulturländer. Särskilt synes i industrier, där arbetet fortgår dygnet om, arbetets ändamålsenliga tekniska anordning leda därhän, att i stället för två tolvtimmarsskiftet införas treskiftssystem.

Med fäst avseende å dessa synpunkter och därjämte med beaktande av att ett allmänt och bestående införande av åtta timmars arbetstid icke bör lämnas beroende av fria arbetsavtal och administrativa bestämmelser, har lantdagen skridit till lagstiftningsåtgärd beträffande införande av åtta timmars arbetstid.

Ifrågavarande lag har utsträckts till industriella företag och handelsrörelser ävensom annan med dem jämförlig affärsverksamhet samt till största delen av de företag och allmänna inrättningar, som förmedla olikartad trafik. Utom lagen lämnas sådana verksamhetsområden, som huslig ekonomi, jordbruk och i samband därmed bedrivna näringar samt sjöfart, likasom ock polis- och brandväsendet, vilkas säregna arbetsförhållanden icke beträffande arbetstid synas kunna ordnas inom ifrågavarande lags gränser.

Med arbetare avses i lagförslaget förutom egentliga lönarbetare även sådana biträden, vilka icke innehava en ledande ställning i affären, samt vid kommunikations- och andra allmänna inrättningar till deras betjäning hörande personer. Sålunda skulle lagen icke beröra tjänstemän vid allmän inrättning, som faller under lagens område, ej heller andra personer, vilka såsom sjuksköterskor eller postförare och brev-bärare på landet, icke kunna hänföras till respektive inrättnings betjante ej heller till egentliga arbetare vid dessa.

Vid industriella företag och handelsrörelser samt därmed jämförliga rörelser och inrättningar torde i de flesta fall normalarbetstiden utan större svårigheter kunna fastställas till högst åtta timmar i dygnet och till nittiosex timmar under två veckor, men i några fall synes arbetets beskaffenhet kräva möjlighet till en mer rörlig reglering som endast begränsas av förenämnda veckotimantal. Tillåtes därutöver med arbetares och delvis dessutom med inspektionsmyndighets samtycke vid behov högst tvåhundrafemtio timmars övertidsarbete i året, är arbetarskyddet tillfredsställande betryggat, och å andra sidan har tillräcklig möjlighet lämnats för en ändamålsenlig arbetsreglering inom de flesta av dessa verksamhetsområden och särskilt även inom sådana, där en oavbruten drift av tekniska skäl är nödvändig. Men att tillämpas vid sådana företag, som avse utdrivning och flottning av virke eller lastning och lossning av varor, är ovannämnda reglering av arbetstiden alltför trång. På dessa områden kunde arbetet lämpligen ordnas, därest såsom högsta gräns för tillåtna arbetstimmar fastställes det timantal under fyra veckor, som motsvarar i medeltal en veckoarbetstid av fyratioåtta timmar. En sålunda fastställd normalarbetstid lämpar sig otvivelaktigt även för kontorsarbeten, vid vilka uppgörandet av månads- och i synnerhet av årsräkenskaper kräver en exceptionellt lång arbetstid.

Vidkommande arbetstidens längd vid trafikförmedlande företag och allmänna inrättningar bör vid dess reglementering beaktas särskilda speciella omständigheter. Enligt införskaffade uppgifter kan en normal-

arbetstid vid järnvägarna icke i lag bestämmas enligt timantal per dag eller beräknat ens för två veckor, utan bör såsom tidsgräns ställas ett timantal, beräknat för fyra veckor. Även å några andra verksamhetsområden, såsom vid automobiltrafik på landsorten, av fångförare verkställd fångtransport och delvis vid post- och tullväsendet, är en större rörelsefrihet vid anordningen av arbetstiden likaså av nöden. Enär ytterligare icke heller i allmänhet anledning synes föreligga att på ifrågavarande områden, som merendels direkte underlyda staten, eller att, med bibehållande av det för övertidsarbete reserverade årliga timantalet lika stort som för industri och handel, fastställa längsta normalarbetstid även på samtliga dessa områden till etthundranittiotvå timmar under fyra veckor. Med hänsyn därtill att införandet av åtta timmars arbetstid, även om den sålunda reglementeras, kan på ifrågavarande områden möta oövervinnerliga svårigheter, synes det därutöver vara oundgängligt, att senaten berättigas i särskilda fall, med inspektiosmyndighets tillstyrkan, för kort tid i sänder medgiva undantag i den här framställda regleringen av arbetstiden.

Utöver den arbetstid, som sålunda skulle ställas till arbetsgivarens förfogande, bör möjlighet ytterligare beredas för utförandet av övertidsarbete, när exceptionella förhållanden sådant kräva. Uti föreliggande lag har fördenskillnad intagits ett särskilt stadgande om nödarbete.

Ävenså har lantdagen ansett nödigt i lagförslaget intaga bestämmelsen, att arbetare bör till söndag eller under annan tid av veckan beviljas en oavbruten ledighet från arbetet under minst trettio timmar.

En på ovan anförda grunder byggd lag kan naturligtvis icke innehålla annat än de allmänna stadganden, enligt vilka arbetstiden inom ifrågavarande, synnerligen olikartade områden skall ordnas. Noggrannare bestämmelser om lagens tillämpning på de verksamhetsområden, där en mera detaljerad reglementering är av nöden, och vidkommande särskilt trafikförmedlande företag och allmänna inrättningar, hava lämnats beroende av instruktioner, som senaten utfärdar eller som enligt dess förfoganden utfärdas. Likaså bör det ankomma å senaten att ordna övervakandet av lagens efterlevnad.

Beträffande det antagna lagförslagets detaljbestämmelser framhåller lantdagen följande.

1 §. Lantdagen har ansett lämpligt fördela de rörelser, företag och inrättningar, vilka skola underlyda denna lag, i tvenne särskilda grupper, av vilka den ena omfattar industriella företag och handelsrörelser även som med dessa jämförliga verksamhetsområden, och den andra trafik-

förmedlande företag samt allmänna inrättningar. En sådan indelning är nödvändig därför, att till den senare gruppen hänfödda rörelser och inrättningar hava, såsom tidigare anförts, i vissa avseenden försatts i annan ställning än övriga lagen underkastade verksamhetsområden. Sålunda blir det ock möjligt att beträffande olika grupper på olika sätt definiera de personer, som stå under lagens skydd. Med beaktande av likartade synpunkter har lantdagen därjämte särskilt uppräknat tullverket, kanaler och fängelser såsom lagen underlydande inrättningar samt å andra sidan tydligt från dess område avskilt huslig ekonomi och jordbruket jämte dess binäringar.

Underkastade bestämmelserna i denna lag äro sådana mejerier, som icke drivas i omedelbart samband med lanthushållning, utan som äro särstående affärsföretag. Lantdagen har emellertid ansett nödigt att beträffande dessa mejerier medgiva tillämpning av det undantagsstadgande, som ingår i 3 mom. 2 §. 2 §.

Enär det icke befunnits vara skäl att i själva lagen bestämma, å vilken myndighet det ankomme att övervaka lagens efterlevnad, har i 3 § likasom på andra ställen i lagförslaget använts benämningen inspektionsmyndighet. 3 §.

Enär det är naturligt, att vid bestämmandet av den för övertidsarbete utgående förhöjda avlöningen jämväl löneförmåner in natura böra tagas i beaktande, har därom något uttryckligt stadgande icke intagits i lagförslaget.

Stadgandena i lagförslagets 4—10 §§ hava i en del punkter något ändrade tagits ur den av 1909 års lantdag antagna förordningen angående arbetet i industriella samt vissa andra yrken. Likväl har i förstnämnda paragraf införts ett sådant tillägg, att nödarbete är tillåtet jämväl när avbrott i arbetet skulle förorsaka förskämning eller förstöring av egendom, vara eller råämne. Vidare har stadgandet om söndagsvila inskränkts så till vida, att detsamma icke ställer hinder för utförande av nödarbete och ej tillämpas på de fall, där arbetets tekniska beskaffenhet icke medgiver de särskilda fackarbetare, som hava tillsyn över arbetet, fullständig befrielse från detsamma. 4—10 §§.

Vidkommande särskild straffbestämmelse rörande företrädare för arbetsgivare har lantdagen ansett ändamålsenligt att i detta avseende likställa företrädare med arbetsgivaren. Tillika har det befunnits sak enligt att i lagen införa ett specialstadgande för de fall, då arbetsgivare är staten, kommun eller församling och då den tjänsteman, som bryter mot lagen, sålunda icke avser egen fördel och för övrigt är underkastad noggrannare kontroll. 11 §.

13 §.

Med hänsyn därtill, att lagens tillämning på några områden icke är möjlig inom allra närmaste framtid, har i lagförslaget införts ett stadgande, med stöd varav den på vissa områden kan vid behov något framskjutas.

På grund av det ovan anförda får lantdagen vördsamt anmäla,

att lantdagen godkänt följande lagförslag att stadfästas och till verkställighet befordras i en ordning, som under lantdagens medverkan bör tillkomma:

Lag

om åtta timmars arbetstid.

1 §.

Denna lag äger tillämpning å:

1) nedannämnda rörelser och företag, för så vitt därvid såsom arbetsbiträde användes annan än make, maka eller egna barn:

- a) hantverks- och fabriksrörelse samt andra industriella yrken;
- b) byggande, reparation och underhåll av hus och hamn samt av bana, bro, väg och annan kommunikationsanstalt;
- c) bärgnings- och dykeriverksamhet;
- d) badstuga och badinrättning;
- e) röjnings-, rensnings-, torrlägnings- och renhållningsarbete;
- f) skogs- och vedhygge;
- g) utdrivning och flottning av virke;
- h) lastning och lossning av varor;
- i) handels-, kontors- och nederlagsrörelse;
- k) värdshus-, hotell- och kaféerörelse; ävensom

l) yrkesdrifter och företag, vilka äro att anse såsom jämförliga med de förenämnda; samt

2) nedannämnda yrkesdrifter och inrättningar, för så vitt därvid användas tjänste- och arbetsfolk:

- a) järnvägs- och spårvägstrafik-, post-, tull- och telefoninrättningar samt kanaler;
- b) automobiltrafik och formansrörelse;
- c) sjukhus och fängelser; samt
- d) rörelser och inrättningar, vilka äro att anse såsom jämförliga med de förenämnda.

Vad i denna lag stadgas, avser jämväl rörelse eller företag, som drives av staten, kommun, församling, förening eller inrättning, ändå att rörelsen icke idkas såsom näring.

Denna lag äger icke tillämpning å huslig ekonomi, ej heller å jordbruket och dess binäringar eller arbeten, som i omedelbart samband med jordbruket komma till utförande.

2 §.

Arbetare må i de i 1) punkt 1 mom. 1 § nämnda rörelser och företag, med nedan i denna paragraf nämnda undantag, icke användas i regelbundet arbete längre än åtta timmar i dygnet och icke längre än nittiosex timmar under två veckor.

Där arbetets tekniska beskaffenhet eller annan tvingande omständighet sådant påkallar, må arbetare sysselsättas längre än åtta timmar i dygnet, dock så att veckotimmarnas antal därigenom icke ökas.

I rörelse och företag, vilka avse utdrivning och flottning av virke eller lastning och lossning av varor, samt vid kontorsarbeten och i mejerier ävensom vid de rörelser och företag, vilka omnämnas i 2) punkt 1 mom. 1 §, må arbetare icke sysselsättas i regelbundet arbete längre än högst etthundranittiotvå timmar under fyra veckor.

Vid gruv- och bergsindustri inberäknas i arbetstiden nedstigandet i och uppstigandet ur gruva; så ock i annat arbete förflyttning från en av arbetsgivaren bestämd utgångsplats till den egentliga arbetsplatsen samt återvändande därifrån till den bestämda utgångsplatsen.

3 §.

Utöver den arbetstid, som omnämnas i 1 mom. 2 §, må arbetare med eget begivande sysselsättas i övertidsarbete högst tio timmar i veckan, och utöver den i 3 mom. 2 § nämnda arbetstiden fyratio timmar under fyra veckor, dock i vartdera fallet icke mer än etthundrafemtio timmar om året, samt dessutom med inspektionsmyndighets begivande, då arbetets regelbundna fortgång ovillkorligen sådant kräver, ytterligare högst etthundra timmar om året.

För övertidsarbete, som utföres utöver den dagliga arbetstiden, erlägges under de två första timmarna en med minst femtio procent och därefter en med minst etthundra procent förhöjd avlöning.

4 §.

Då naturtilldragelse, olyckshändelse eller annan fara hotar att avbryta eller redan avbrutit arbete eller då avbrott i arbetet skulle för-

orsaka förskämning eller förstöring av egendom, vara eller råämne, få de i 2 och 3 §§ stadgade arbetstiderna, för så vitt dessa omständigheter sådant påkalla, måttligt förlängas, dock icke under längre tid än fyra veckor. Sådant arbete inberäknas icke i övertid, som omförmäles i 3 §.

Anmälan om sålunda vidtagen förlängning av arbetstiden skall av arbetsgivaren ofördröjligen insändas till inspektionsmyndighet under noggrant angivande av orsaken till åtgärden samt förlängningens omfattning och varaktighet. Inspektionsmyndigheten äger, efter prövning av sakens beskaffenhet, låta vid anmälan bero eller vidtaga åtgärd om förlängningens begränsning eller inställande.

Vad i 2 mom. 3 § stadgas om avlöning för övertidsarbete må tillämpas jämväl på dylikt nödarbete.

5 §.

Till söndag skall arbetare givas en oavbruten ledighet från arbetet under minst trettio timmar. Där sådant likväl icke är möjligt, skall motsvarande ledighet givas under annan tid av veckan.

Dessa bestämmelser må emellertid icke äga tillämpning å de i 4 § omförmälda fall, ej heller å den, där arbetets tekniska beskaffenhet icke medgiver de särskilda fackarbetare, som hava tillsyn över arbetet, fullständig befrielse från detsamma.

6 §.

Därest arbetstiden i de i 1) punkt 1 mom. 1 § nämnda rörelser och företag är åtta timmar i dygnet och arbetet icke är ordnat i varandra regelbundet avlösande skiften om åtta timmar, skall arbetaren under arbetet beredas åtminstone en regelbunden vilotid av minst en timme, för vilken tid han fritt skall få avlägsna sig från arbetsplatsen. Detta gäller dock icke sådana arbetare, vilkas vistelse på arbetsplatsen är nödvändig för arbetets fortgång.

Där arbetet är anordnat i varandra regelbundet avlösande skiften om högst åtta timmar, skall arbetarna antingen medgivas minst en halv timmes måltidsrast eller beredas tillfälle att spisa under arbetstiden.

Vilotider eller måltidsraster må icke medräknas i arbetstid, där arbetaren under desamma är oförhindrad att avlägsna sig från arbetsplatsen.

7 §.

Över utfört övertidsarbete och nödarbete samt över erlagd avlöning för dem vare arbetsgivare skyldig att föra förteckning, som vid

anfördran skall företes inspektionsmyndighet samt delegerad för arbetarna.

Arbetsgivare vare på arbetarnas yrkande skyldig att utan avgift månatligen lämna utdrag ur denna förteckning åt arbetarnas delegerade.

8 §.

I varje denna lag underlydande rörelse, arbetslokal eller på egentlig arbetsplats skola genom arbetsgivarens försorg denna lag och tillkännagivande om den gällande fördelningen av arbetstimmar på lämpligt ställe hållas tillgängliga.

Om fördelningen av arbetstimmar skall snarast möjligt anmälan göras hos vederbörande inspektionsmyndighet.

9 §.

Arbetsgivare vare förbjudet att förlänga i denna lag stadgade arbetstider genom att utgiva arbete till utförande i hemmet.

10 §.

Tillsynen över efterlevnaden av denna lag handhaves av vederbörande inspektion, på sätt därom är särskilt stadgat.

11 §.

Bryter arbetsgivare eller den, som honom i enskild rörelse, företag eller inrättning företräder, mot denna lags bestämmelser om arbetstid, straffes med böter minst fem och högst tjugufem mark för varje arbetare, som han i strid med denna lag använt i arbete, och för varje dygn, som arbetaren sålunda lagstridigt sysselsatts, dock icke mer än sammanlagt tiotusen mark. Har överträdelsen skett trots inspektionsmyndighets förbud eller därest densamma upprepas, vare böterna högst femtio mark för varje arbetare och dygn, dock icke sammanlagt mer än tjugutusen mark.

Arbetsgivare eller hans företrädare, som i annat avseende bryter mot stadgandena i denna lag, straffes med böter minst tjugofem och högst ettusen mark.

År staten, kommun eller församling arbetsgivare, skall den tjänsteman, som är ansvarig för lagens efterlevnad, straffas med böter minst

tjugofem och högst ettusen mark eller, om brottet upprepas, med böter högst tvåtusen mark.

12 §.

Närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna lag utfärdas av Finlands senat.

Då lagens tillämpning inom de i 2) punkt 1 mom. 1 § nämnda områden, på grund av arbetets tekniska beskaffenhet, årstiden eller annan tvingande omständighet, visar sig ogenomförbar, äge senaten, på inspektionsmyndighets förord, rätt att för högst ett år i sänder medgiva undantag från arbetets anordnande i överensstämmelse med denna lag.

13 §.

Denna lag träder i kraft tre månader efter dess stadfästande. Senaten äge dock rätt att beträffande verkställigheten bevilja uppskov, högst under sex månader, på de områden, där lagens tidigare genomförande möter oövervinnerliga hinder.

Genom denna lag upphävas eller ändras, med undantag av stadgangena angående barns arbetstid, de lagstadganden och övriga bestämmelser, som äro mot denna lag stridande.

Enligt föreliggande lagförslag borde fullvuxen arbetares arbetstid bland annat inom de yrken, vilka den av 1909 års senare lantdag godkända förordningen angående arbetet i industriella samt vissa andra yrken berör, reglementeras väsentligen annorlunda än i sagda förordning skett. Denna förordning bör vid sådant förhållande tidigare stadfästas. Därjämte bör jämväl den av 1909 års senare lantdag godkända förordningen angående yrkesinspektionen vinna stadfästelse tidigare än denna lag, när denna förutsätter, att yrkesinspektionen är ordnad enligt de i sagda förordning angivna grunder.

Lantdagen uttalar förty såsom sin uppfattning,

att de av 1909 års lantdag antagna förordningarna angående arbetet i industriella samt vissa andra yrken och angående yrkesinspektionen böra, innan lagen om åtta timmars arbetstid stadfästes, stadfästas i en ordning, som under lantdagens medverkan bör tillkomma.

Lantdagen har vid utarbetandet av förevarande lagförslag tagit under övervägande, huruvida jämväl sjukvårdspersonalen samt den lägre tjänstemannakåren vid särskilda allmänna inrättningar, i synnerhet vid järnvägarna och postverket, borde ställas under skyddet av denna lag. Med hänsyn därtill, att tillämpningen av åtta timmars daglig arbetstid inom sjukvården skulle på grund av betydande merkostnader och av bristen på bostäder och vårdare för närvarande möta stora svårigheter, i synnerhet med avseende å mindre sjukhus och barnbördshus i landsorten, och då en reglementering av tjänstemäns arbetsförhållanden i denna lag icke synes vara ändamålsenlig, har lantdagen icke utsträckt lagförslaget till dessa persongrupper. Då Lantdagen likväl hyser den mening, att arbetstiden jämväl för hithörande personer borde i lag begränsas, får Lantdagen anhålla,

att regeringen snarast möjligt måtte tillsätta en kommitté för att undersöka, på vilket sätt sjukvårdspersonalens och vid särskilda allmänna inrättningar anställda lägre tjänstemäns arbetstid kunde i lag bestämmas med iakttagande, för såvitt möjligt, av de grunder, vilka stadgas i lagen om åtta timmars arbetstid, och

att Regeringen på grundvalen av kommitténs utredning måtte till Lantdagen avlåta proposition i ärendet.»

Internationell eller nationell lagstiftning.

Som synes av den lämnade redogörelsen har under de senaste åren utanför Sverige försiggått ett utomordentligt och mångskiftande lagstiftningsarbete med syfte att åvägabringa en kortare lagstadgad maximalarbetsdag för större eller mindre medborgargrupper än den som arbetsgivarna praktiserat utan statsmakternas ingripande. Europeiska stater och utomeuropeiska, stora stater och små, gamla kulturstater och unga, jungfruliga industriella stater och icke-industriella, ha antagit lagar om maximalarbetsdag inom industri och även hantverk. Antingen för vissa yrken, åldrar eller kön eller ock generellt för alla arbetare. Icke så få ha gått ända ned till 8 timmars maximalarbetsdag, den socialdemokratiskt betonade arbetarrörelsens gamla fordran. Den ena staten efter den andra har i fråga om arbetarskyddslagstiftning rörande maximalarbetsdag passerat förbi Sverige. Vårt land befinner sig härvidlag längst bak på

sladden, till ringa heder för oss, som icke så sällan högljutt yvas över att vara banbrytare på både den materiella och den andliga kulturens områden.

De stater, som nu vågat sig på att införa en maximalarbetsdag mer eller mindre nära 8-timmarsgränsen, ha lagstiftat med hänsyn till sina egna arbetares villkor och behov och med hänsyn till sina egna talande samhällsintressen. De ha icke ängsligt sneglat på grannen för att avvakta, om icke han skulle vidtaga samma åtgärd på samma gång. De stater, som hittills gått i spetsen för arbetstidens förkortning till 8 timmar, ha veterligen icke därigenom störtat sig själva och sin industri in i sådana ekonomiska äventyr, att de önska det gjorda ogjort. Tvärtom må de, så långt erfarenheten räcker, väl av det ekonomiska och sociala experimentet. Vad som icke blott icke till skada utan till gagn för samhället, industrin och stora fattiga medborgarlager låter sig göra i en mängd andra länder, borde väl också kunna med god vilja åstadkommas i Sverige. Det är högt på tiden att Sverige i fråga om lagstiftning rörande maximalarbetsdag rycker fram i staternas främsta led, visserligen med all nödig aktsamhet, så att icke verkliga samhällsintressen sättas på spel, men också med den mandom, som påstås tillhöra det svenska folktemperamentet.

Arbetstidens längd i Sverige.

En förutsättning för ett svenskt parlamentsbeslut om maximalarbetsdag är dock att man känner hur det faktiskt förhåller sig *med arbetstidens längd inom Sverige*. Den lagstadgade maximalarbetsdagen har i en del länder, t. ex. Norge och Schweiz, varit fast fotad på ingående undersökningar om arbetstidens längd inom de ländernas industri och även hantverk och närliggande yrken. Tyvärr brister icke så litet i vår kännedom om den arbetstid, som för närvarande praktiseras i Sverige. Den senaste stora undersökningen om arbetstidens längd inom Sveriges industri och hantverk ligger redan ett tiotal år tillbaka i tiden. Den utgavs av kommerskollegii avdelning för arbetsstatistik från trycket år 1911, men refererar sig i fråga om tiden närmast till år 1905 med en del kompletterande uppgifter för åren 1906 och 1907.

Undersökningen rörde industri och hantverk. För industriellt yrke räknades varje yrkesrörelse, där minst tio arbetare under någon tid av året samtidigt sysselsättas. Jordbruket med binärningar samt handel och transportväsende ingingo icke i undersökningen. Hela antalet arbets-

ställen, som berördes av samma, var 19,879 samt antalet arbetare 345,446, av vilka 292,001 eller 84,5 % voro män och 53,445 eller 15,5 % kvinnor. De talrikaste arbetarna, nämligen 56,065 eller 16,3 % av samtliga, tillhörde trävaruindustrin. Därefter kom närings- och njutningsämnesindustrin med 35,631 arbetare eller 10,3 %. Undersökningen riktades huvudsakligen in på att konstatera dessa arbetares ordinarie arbetstid, såväl nettoarbetstid per vecka som per dag.

141,750 arbetare eller 41,1 % hade en *nettoarbetsvecka* på mindre än 60 timmar, 119,807 arbetare eller 34,7 % en vecka på 60 timmar och 72,494 arbetare eller 20,9 % en vecka på över 60 timmar. 11,339 arbetare eller 3,3 % hade ett obestämt antal timmar per vecka. Av hela antalet redovisade arbetare hade alltså omkring tre fjärdedelar eller 75,8 % högst 60 timmar per vecka. Den genomsnittliga nettoarbetstiden per vecka var 59,5 timmar.

En ovanligt kort arbetstid, högst 48 timmar per vecka, hade sammanlagt 20,096 arbetare, motsvarande 5,8 % av hela antalet. Gruvdriften kunde uppvisa det största antalet arbetare med en arbetstid på 48 timmar och därunder. Den gällde för 9,176 arbetare eller 64,7 % av samtliga vid gruvdrift anställda. Därefter komma glasbruk, glassliperier och glasmålerier med kort arbetstid, den grafiska industrin, arbetarna vid bagerier, mejerier och tobaksfabriker, valsverksarbetarna inom malmförädlingsindustrin o. s. v.

Å andra sidan hade 18,300 arbetare eller 5,3 % en *abnormt lång arbetstid*, minst 72 timmar per vecka. Något mer än hälften, nämligen 9,435 arbetare, hade en arbetstid av 72 timmar, 1,361 hade 73—77, 1,740 hade 78 timmar, 384 hade 79—83 timmar, 5,298 hade 84 timmar, och 82 hade över 84 timmar. Det är framförallt grupperna trämasse- och pappersindustri, närings- och njutningsämnesindustri samt malmförädlingsindustri, som i sig innesluta de flesta arbetarna med ovanligt lång arbetstid.

Inom pappers- och trämasseindustrin hade ej mindre än 5,318 arbetare eller 30,2 % en arbetstid av 72 timmar och däröver. Av dessa hade de allra flesta precis 72 timmar. Inom närings- och njutningsämnesindustrin gällde en arbetstid å 72 timmar och däröver för 4,459 arbetare eller 12,5 %. 1,531 hade 84 timmars arbete i veckan. Detta vid råsockerbruken under kampanjen. Inom malmförädlingsindustrin hade 3,807 arbetare eller 19,6 % en arbetsvecka av minst 72 timmar. 2,118 arbetare hade 84 arbetstimmar per vecka. Denna ytterligt långa arbetstid hade framförallt masugns-, martinverks- och hyttarbetare. Inom beklädnadsindustrin förekom 72 timmars arbetsvecka för 1,278 arbetare eller

5,9 %. De tillhörde så gott som uteslutande hantverksmässigt drivna sömnadsfabriker, skrädderier, skofabriker och skonätlerier.

Vad *nettoarbetstiden per dag* beträffar, så hade 64,509 arbetare eller 18,6 % under 10 timmar, 179,293 arbetare eller 51,9 % precis 10 timmar och 90,408 eller 26,2 % mer än 10 timmar. 11,230 eller 3,3 % hade obestämt antal timmar. Den genomsnittliga nettoarbetstiden per dag var 10 timmar.

En *mycket kort* nettoarbetstid per dag, d. v. s. högst 8 timmar, hade 15,000 arbetare eller 4,4 %. En *ovanligt lång* arbetstid återigen hade följande antal arbetare.

Antal arbetare med ovanligt lång arbetstid.

Y r k e s g r u p p.	12 timmar.	12 1/2 timmar.	13 timmar.	13 1/2 timmar.	14 timmar.	Över 14 timmar.	Summa.
Skogsbruk	620	14	—	—	255	—	889
Gruvdrift	253	—	—	—	—	8	261
Annan brytningsindustri	38	2	2	—	—	—	42
Närings- och njutningsindustri	3,819	56	52	4	59	15	4,005
Textilindustri	8	—	—	—	—	—	8
Beklädnadsindustri	1,030	53	108	19	61	15	1,286
Läder-, hår-, gummiindustri	32	—	—	—	—	—	32
Trävaruindustri	399	3	13	2	11	—	428
Trämasse- och pappersindustri	5,321	—	—	—	—	—	5,321
Grafisk industri	—	—	—	—	—	—	—
Malmförädlingsindustri	5,879	8	16	—	—	—	5,903
Metallindustri	484	6	2	—	2	2	496
Maskin- och skeppsbyggnadsindustri	195	3	—	—	—	1	199
Jord- och stenindustri	1,022	—	—	—	—	2	1,024
Kemisk-teknisk industri	222	2	6	—	—	—	230
Byggnadsindustri	116	14	—	—	7	—	137
Belysning och vattenledning	153	—	—	—	—	—	153
Samtliga yrkesgrupper	19,591	161	199	25	395	43	20,414

Senare än och vid sidan av den stora utredningen om arbetstidens längd i industri och hantverk ha en del *specialundersökningar* blivit

verkställda. Årligen sedan 1911 publiceras redogörelser för arbetstidens längd inom jordbruket, men då det icke i denna motion ifrågasättes, att en eventuell lagstiftning om maximalarbetsdag skall omfatta även jordbruket med binärningar, är det onödigt att ingå på redogörelsernas innehåll. För *hamnarbetaryrket* föreligger sedan 1915 en undersökning som även omfattar arbetstidsförhållandena. Den påbörjades 1914 och rörde huvudsakligen hamnarbetarna i Göteborg. 69 företag med 9,583 arbetare undersöktes. Den *ordinarie nettoarbetstiden* (d. v. s. bruttoarbetstiden med rasterna, i regel 2 timmar, frånräknade) visade sig vara:

T i m m a r.	Företag.	Arbetare- antal.	Procent.
9	2	470	4,9
9 1/2	9	2,592	27,0
9 3/4	4	548	5,7
10	51	5,832	60,9
10 1/2	3	141	1,5
Summa	69	9,583	100

Den ordinarie nettoarbetstiden *per vecka* var 57 timmar för 692 arbetare eller 7,2 %, 57 timmar för 2,370 arbetare eller 24,7 %, 57—60 timmar för 3,684 arbetare eller 38,5 %, 60 timmar för 2,696 arbetare eller 28,1 %, över 60 timmar för 141 arbetare eller 1,5 %. Därjämte förekom *overtidsarbete* i mycket stor utsträckning. För 3,783 arbetare vid 30 företag ställde sig antalet arbetstimmar under icke ordinarie arbetstid i procent av hela antalet arbetstimmar sålunda: högst 2 % för 537 arbetare, 2—6 % för 703 arbetare, 6—10 % för 1,651 arbetare, över 15 % för 892 arbetare.

1915 publicerades av socialstyrelsen resultaten av tvenne 1913 och 1914 utförda undersökningar rörande de hygieniska förhållandena inom *cellulosaindustrin*. Undersökningarna, som sträckte sig blott till en del av samtliga fabriker, omfattade även arbetstiden.

Av 839 arbetare, sysselsatta inom *större fabriker*, hade 532 skift på 12 timmar, 231 arbetade på 8 timmars skift och 76 voro dagarbetare med i regel 10 timmars nettoarbetstid per dag. Inom syreberedning, kokarehus och sodahus var arbetet på 8 timmars skift det vanligast

förekommande. Inom massabingar och pappsalar arbetades uteslutande på 12 timmars skift. I övriga avdelningar var arbetet 12 timmars skift det förhärskande.

Inom *mindre fabriker* undersöktes arbetstiden för 119 arbetare vid sulfittfabrikerna och 175 vid sulfatfabrikerna. 78 av de förra och 162 av de senare arbetade på 12 timmars skift. Inom de mindre cellulosa-fabrikerna befanns sålunda 12-timmarsskiftet vara i ännu högre grad förhärskande än inom de större.

1916 publicerade socialstyrelsen resultatet av en undersökning om arbetstidens längd vid *frisérsalonger och badinrättningar*. Undersökningen är mycket fullständig och omfattar arbetstiden i dess helhet.

För 1,479 biträden i rakstugor var den vanligast förekommande nettoarbetstiden per dag 10—11 timmar å veckans fem första vardagar och 12—13 timmar å lördagarna. På lördagarna hade 762 eller 51,5 % 12—13 timmars arbetsdag och 243 eller 16,4 % den utomordentligt långa arbetstiden på 13 timmar och däröver. Rakstugorna stängdes sent och rasterna föllo bort. I fråga om nettoarbetstiden per vecka hade 68,6 % en arbetstid på 63—69 timmar. 119 biträden arbetade 69—72 timmar och 25 över 72 timmar.

Inom *damfrisérsalongerna* var den vanligast förekommande nettoarbetstiden per dag 10—11 timmar å veckans fem första dagar samt 11—12 å lördagar. 19,6 % av biträdena hade 11—12 timmar måndag—fredag och 42,2 % samma arbetstid på lördag. 5,5 % hade 12 timmar och däröver måndag—fredag och 11,1 % samma arbetstid lördag. Den vanligast förekommande nettoarbetstiden per vecka var 65,66 timmar. 13,3 % av biträdena hade 66—69 timmar, 8,9 % hade 69—73 timmar, 11,1 % hade 72—75 timmar och 3,4 % hade 75 timmar och däröver. Ett rätt stort antal hade sålunda en abnormt lång arbetstid.

Den ordinarie arbetstidens längd för personalen vid *badinrättningar* kan man bedöma bäst genom att ta kännedom om nettoarbetstiden per vecka. Undersökningen rörande personalen vid årsföretagen visade en i hög grad bristande överensstämmelse mellan de från företagens innehavare och de från personalen lämnade uppgifterna. Vilka man nu än må tillmäta den största vederhäftigheten, faktum är i alla händelser, att arbetstiden är orimligt lång. Det synes av nedanstående statistiska tabell:

Nettoarbetstid per vecka.	Enligt uppgifter från företagens innehavare.		Enligt uppgifter från personalen.	
	Antal badpersonal.		Antal badpersonal.	
	Absolut.	%.	Absolut.	%.
Under 48 timmar	12	1,8	8	2,2
48—54 "	47	7,2	3	0,8
54—60 "	66	10,2	17	4,7
60—66 "	115	17,7	17	4,7
66—72 "	186	28,7	112	30,7
72—78 "	103	15,9	95	26,0
78—84 "	78	12,0	81	22,2
84—90 "	38	5,9	25	6,8
90 och däröver	4	0,6	7	1,9
Summa	649	100,0	365	100,0

Allmänna skäl för lag om 8 timmars maximalarbetsdag.

Såväl av den allmänna utredningen om arbetstiden inom industri och hantverk som av specialutredningarna framgår klart, att i många fall tillämpas en så överhövan lång arbetstid, att ett ingripande från statens sida är *väl motiverat*. Att för ett kanske mycket knappt uppehälle nödgas arbeta 72 timmar och däröver i veckan överensstämmer under inga omständigheter med en arbetande människas behov av vila och vederkvickelse. Den som dag ut och dag in en längre tid går under en så tyngande arbetssele måste med nödvändighet brytas ned fortare än vad fallet skulle vara, om arbetet anpassades efter normala mänskliga krafter. När samhället ser, att arbetet för många dess arbetare gestaltar sig som ett överansträngande släp, som i förtid sliter ut, leder till tidig utmattning och tidig död, är det samhällets plikt att träda till för att hjälpa dem, som uppenbarligen icke själva äro i stånd att tillvarataga sina intressen.

Nu kan dock mot de hittills förefintliga undersökningarna riktas åtskilliga anmärkningar. Man kan icke ur dem få en samlad och pålitlig översiktsbild över arbetstidens längd *just nu* inom industri och hantverk jämte närliggande yrken. De specialutredningar, som ligga oss närmast i tiden, röra sig huvudsakligen på industrins och hantverkets ytterkanter. Den omfattande, 1911 publicerade utredningen återigen

ligger alltför långt borta i tiden för att helt kunna tillerkännas avgörande vitsord i fråga om de nu gällande förhållandena. Arbetsvillkoren ha varken med avseende på arbetstidens längd eller andra för arbetarna viktiga bestämmelser stått stilla under de gångna tio åren. Det starka trycket från arbetarnas livsintressen och från deras organisationer har säkerligen åstadkommit någon förkortning av arbetstiden. De kollektivavtal, som under de senaste åren slutits mellan arbetarnas och arbetsgivarnas organisationer, berätta att en reglering av arbetstiden nedåt har skett. Hur avsevärd denna förkortning av arbetstiden i allmänhet kan vara, har man dock icke material att nu säkert kunna bedöma, vadan en generell utredning om arbetstidens längd är på sin plats.

Just denna omständighet, att man i Sverige liksom i andra länder kan spåra en huvudsakligen av arbetarklassens motrörelse buren tendens att undan för undan pressa ned arbetstidens längd, har man från de genstörtigas och ligkiltigas sida tagit till intäkt för den uppfattningen, att samhället borde låta sakerna ha sin gilla gång utan att lägga sig i den. Mången, vars föreställningsvärld mer eller mindre inspireras av kapitalistiska intressen, säger, att arbetsgivarna och arbetarna borde få sköta sina mellanhavanden själva, när nu resultatet av deras uppgörelse åtminstone i fråga om arbetstidens längd pekar på en utveckling till det bättre.

Varje vaken social iakttagare måste erkänna, att arbetarklassens självbevarelsedrift i kampen för kortare arbetstid och bättre arbetsvillkor i övrigt visat sig från sin allra bästa sida. Stora äro de offer arbetarna bringat, när de med sina fackliga organisationer som vapen steg för steg banat sig fram, tum för tum tillkämpat sig varje bit mark av högre levnadsstandard att bygga sin tillvaro på. Icke de härskande klassernas högsinhet och framsynthet men väl arbetarnas egen ekonomiska och politiskt organiserade kraft har i regel varit drivkraften till de framsteg, som blivit tagna utan lagstiftningens hjälp. Den ger ock förklaringen till historien om lagstiftningen angående maximalarbetsdag. Om organisationen växer till, om arbetarmassorna sätta sig i rörelse och högljuddare ge uttryck åt sina fordringar, då gå framstegen hastigare. Men framstegen saknas och stanna, så snart organisationen slappnar till. Arbetarnas fackliga organisationsväsende är ryggraden i deras strävande att skapa om arbetsvillkoren till det bättre. Så är det och så skall det förbli. Men alla arbetares möjlighet till organisation och möjlighet till befrielse genom egen kraft är icke obegränsad. Vissa arbetaregrupper, förslavade av ogynnsamma arbetsförhållanden, äro ur stånd att själva framtinga bättre förhållanden och äro hart när omöjliga att organisera.

De högt stående arbetarna med speciell yrkesutbildning, som mangrant tillhöra sina fackliga organisationer, kunna reda sig på egen hand, pressa ned maximalarbetsdagen till 8 timmar och till och med därunder. Arbetsgrupper utan speciell yrkesutbildning råka på efterkälken. De sjunka och mista just därigenom förmågan att taga sig upp. Lång arbetstid, liten lön, usel hygien sammansvärja sig för att hindra deras räddning. Det samhälle, som vägrar att där träda hjälpande emellan, sviker sin solklara plikt att söka ge *alla* sina medborgare, som ärligen arbeta, en människovärdig levnadsstandard.

Det går icke för dem, som tilläventyrs anse sig ha något att vinna på sina arbetares arbetsbelastning ned till den yttersta gränsen för mänsklig förmåga, att i början på 1900-talet, när statsmakterna rent av hänsynslöst tränga in på som privata betraktade områden, krypa bakom förtorkade teoretiska formler om »avtalets frihet» från 1800-talets början. Den svenska lagstiftningen, representerad av både andra och första kammaren, av både socialdemokrater, liberaler och högermän, har oåterkalleligen i handling erkänt samhällets rätt och plikt att genom sina myndigheter, sina lagar ge arbetarskydd åt dem som behöva skydd. Genom upprepade riksdagsbeslut har — som nämnts i början av motiveeringen till denna motion — i den svenska lagstiftningen fastslagits, att staten bör utan lyssnande till talet om »det fria avtalet» medelst lagar förkorta arbetstiden, när behov föreligger. Har icke en maximalarbetsdag stadgats för barn och minderåriga? Har icke nattarbete för kvinnor förbjudits? Har icke riksdagen principiellt uttalat sig för förbud mot männens nattarbete i bagerier? Prejudikat finnas i fråga om svensk lagstiftning på arbetstidens område. Vid en lagstiftning om generell maximalarbetsdag har talet om »arbetets frihet» lika litet värde som i de nyss uppräknade fallen.

Avgörandet om staten får lagstifta om en maximalarbetsdag på 8 timmar eller ej är avhängigt av svaret på frågan: är åtgärden till övervägande gagn eller ej? Att svaret för *arbetarnas* del är ett ja, utan tvekan och reservationer, behöver ingen vidlyftig utläggning. Arbetskraften är en arbetares enda kapital. Den alltför långa arbetstiden förstör hans kropp, innan så i naturlig ordning skulle ske. Den långa arbetstiden förstör icke blott räntan på arbetarens kapital. Den stjälar av kapitalet självt. Med lång arbetstid följer sjukdom för den enskilde arbetaren och degeneration för släktet. Hemlivet spolieras. Den överanstängde arbetaren söker stimulans i alkoholen. Bristen på tid och andlig kraft stänger honom ute från den andliga kulturen. Det medbor-

gerliga intresset blir slapp. Den korta arbetstiden skänker förnyelse åt hans kropp, skänker honom hemmet åter, sliter honom loss ur alkoholismens bojor, ger spänstighet åt hans själ, öppnar kulturens riken för honom, väcker hans slumrande medborgerliga intressen, gör honom till en medborgare.

Från *industrins* män reses ännu på många håll ett hårt motstånd mot all lagstiftning om maximalarbetsdag, särskilt mot 8-timmarsdagen. De förklara, att sådana lagar bringa industrin på fall, döda dess möjlighet till konkurrens med främmande länders industri. Till den grad skulle den korta arbetstiden minska produktionen och öka produktionskostnaden, påstå de. En blick tillbaka på den industriella utvecklingen ger starka *sannolikhets*skäl för förmodan, att dessa olycksprofeter se spöken på ljusa dagen, såvida de icke med avsikt måla hin på väggen. Samma klagovisor ha alltid under alla industrialismens utvecklingsepocher hörts, då staten på ett eller annat område beslutat arbetarskyddslagar. Vid beslut om yrkesinspektion, om säkerhetsåtgärder, om förbud mot minderårigas arbete, om förbud mot kvinnors nattarbete, om maximalarbetsdag i vissa yrken, om allmän maximalarbetsdag, alltid har det sagts, att industrin skulle tillfogas ett svårt hugg. Profetiorna ha icke i ett enda fall gått i fullbordan. Starka *erfarenhets*skäl från alla länder, där man provat på lagstiftning om maximalarbetsdag, reducera även farhågorna till ett minimum. De ländernas industri ha uteslutande mått väl av de antagna lagarna. Dess representanter vilja icke gå tillbaka till den gamla långa arbetstiden. Till och med i de länder, där man gått så långt som till 8 timmars maximalarbetsdag, har industrin blivit motsatsen till lamslagen och berövad sin konkurrenskraft. I samma riktning går erfarenheten hos *en mängd framsynta industriidkare*, banbrytare på industrins område, vilka genom praktiska experiment inom stora industriella företag funnit arbetarnas och industrins intresse vara identiska i fråga om arbetstidens förkortning.

I alla länder, i alla industrier slår den uppfattningen med ökad hastighet igenom, att en *kortare arbetstid*, t. ex. 8 timmars maximalarbetsdag, *varken ökar produktionskostnaden eller minskar produktionen*. Produktionskostnaden kan måhända ökas något på en del punkter men å andra sidan minskas den på andra punkter genom besparingar i utgifterna för kol, lyse, oljor, genom bättre tillvaratagande av råvaror o. s. v. I den korta arbetstiden ligger en sporre till frambringande av icke blott samma utan t. o. m. större produktionsmängd, än vad den längre arbetstiden förmår. Den utövar ett gynnsamt inflytande på samtliga produktionsfaktorer, på både *maskintekniken* och *den mänskliga arbetskraften*. En

växelverkan äger rum mellan maskintekniken och arbetstiden. Dåliga tekniska arbetsmetoder och lång arbetstid höra hop, förträffliga tekniska arbetsmetoder och kort arbetstid likaså. Såvida icke speciella tekniska omständigheter lägga hinder i vägen kan den mänskliga arbetskraften genom större arbetsintensitet prestera samma och större arbetsresultat vid en kortare arbetstid, åtminstone intill en viss minimigräns. Denna gräns ligger ej över utan under 8 timmars maximalarbetsdag. Många ekonomer anse den ligga vid 6 à 7 timmar. De intelligenta, dugande yrkesutbildade arbetarna dragas till sådana enskilda industriella företag eller industrigrenar, där arbetstiden är kort, arbetsförhållandena i övrigt goda och arbetsmetoderna på en hög ståndpunkt. De slöa, orkeslösa, mindre skickliga arbetarna befolka med eller mot sin vilja industriföretag och industrigrenar med lång arbetstid, dåliga arbetsvillkor och föga utvecklade arbetsmetoder. På sådana grunder har — för att nu nämna blott en enda undersökning — en i »Schmellers Jahrbuch» för 1915 gjord ingående bearbetning av många års berättelser från den tyska fabriksinspektionens verksamhet lett till följande sammanfattande resultat: »Verkningarna av arbetstidens förkortning voro uteslutande gynnsamma för arbetarens arbetsförmåga och hälsa, lön, familjeliv, vederkvickelse och utbildning. De industriella företagen gjorde besparingar i ljus, kol och hyror, de förmåddes vidtagna förbättringar såväl i de tekniska arbetsmetoderna som i hela företagens organisation. Så medförde förkortningar av arbetstiden snarare en stegring än en förminskning av företagens produktivitet och räntabilitet.»

För *samhällets* vidkommande ligger fördelen av en kortare arbetstid i öppen dag. Samhällspyramidens grundval är de stora arbetarskarorna, dess fasthet försvagas om grundvalens fasta kraft försvagas. Hela samhället förlorar i livsduglighet, om större eller mindre delar av arbetarklassen leva under vidriga arbetsförhållanden, lång arbetstid inberäknad, varigenom dess fysiska och andliga hälsa undergräves. Icke minst med hänsyn till arbetarklassens allt mer stegrade inflytande i samhället är det ett första rangens samhällsintresse att med alla till buds stående medel bekämpa alla sådana underminerande krafter. I en tid, då ändock den allmänna rösträttens princip är om än mycket bristfälligt genomförd i det politiska livet och demokratin går sin oemotståndliga segermarsch fram, är det betydelsefullare än någonsin förr, att samhället öppnar möjlighet för alla sina medborgare att bli samhällsmedborgare i anda och sanning. Mer än de flesta andra faktorer lägger den långa arbetstiden hinder i vägen för arbetaren, då det gäller för honom att förvärva den nödiga medborgerliga insikten och stärka det medborgerliga intresse,

varigenom han kan på bästa sätt utnyttja sina medborgerliga rättigheter till hela samhällets bättnad. Den lagstadgade korta arbetstiden återigen är en av de kraftigaste hävstänger, varmed samhället kan jämna vägen för hela arbetarklassens höjning till ett uppnåeligt medborgarideal.

Till sist kanske någon motståndare pekar på *världskrigets inflytande på industrin* och resonerar på samma sätt som herr Knut Larsson i första kammaren, då fråga om lagstiftningens ingripande för borttagande av nattarbete låg före: »Vi skola försöka att industriellt och kommersiellt bereda oss på att efter det stora världskrigets slut upptaga kampen med utlandet. Under sådana förhållanden tycker jag det är olämpligt att nu tala om att man skall vidtaga åtgärder för inskränkande av arbetstiden i Sverige.» Om benämningen verklighetsfrämmande kan fästas vid något resonemang, så är det vid en sådan motivering för omedgörlighetens avslagsståndpunkt. Just goda konjunkturer med intensiv industriell rörelse frampressa nästan automatiskt förbättrade arbetsvillkor, högre löner, kortare arbetstid. Den industri, som icke kan eller vill tillmötesgå arbetarnas krav på förbättringar, blir oundgängligen efter i konkurrensen om den tillgängliga arbetskraften. Sveriges industri efter kriget kan icke undandraga sig denna allmänna ekonomiska lag. Den fruktansvärda förstörelsen av miljoner och åter miljoner av de kraftigaste arbetarna inom de stora, industriella staterna slår i dess industriella arméer gapande luckor, som måste fyllas med arbetskraft från alla håll. De neutrala ländernas arbetare, och det de bästa, måste bli föremål för en stark sugning, som redan nu gjort sig gällande inom Sverige. De närmast efter kriget följande åren komma helt visst att karaktäriseras av en våldsam emigration av dugande arbetare, om icke samhället och industrin i förening på fullt allvar uppbjuda sina krafter för att genomföra åtgärder, som hålla Sveriges arbetare inom landet. Tron att åstadkomma detta med lagar, som kringskära eller upphäva arbetarorganisationernas rörelsefrihet, eller med lagar, som skapa konstlade förbud mot arbetaremigrationen, är fåvitsk. Den enda framkomliga vägen är, att den svenska industrin kan erbjuda de svenska arbetarna så pass goda förmåner, att dessa kunna tävla med vad utlandet bjuder och därigenom binda arbetarna hemma. En lagstadgad reglering av en kortare maximalarbetsdag är en bland de viktigaste åtgärderna i rätt riktning.

För Sveriges arbetare ter sig införandet av 8-timmars lagstadgad maximalarbetsdag alltmera som ett av deras viktigaste sociala livskrav. Från djupet av den svenska arbetarvärlden, som lider under den överlånga arbetstiden och andra otillfredsställande arbetsvillkor, ha under det

förflutna året ropen om 8-timmars maximalarbetsdag påtagligen vuxit i styrka. Under de s. k. hungerdemonstrationerna våren 1917 restes kravet på förbättrade arbetsförhållanden, däribland minskning av arbetstidens längd, med särskild styrka vid sidan av kravet på mera och billigare bröd. Demonstrationerna gällde visserligen i första rummet dyrtidsfrågan men i andra rummet gällde de högre lön, kortare arbetstid o. s. v. På en mängd möten under 1917 ha Sveriges arbetare energiskt uttalat sig för införande av 8-timmars maximalarbetsdag. Vid landsorganisationens kongress hösten 1917 förelåg frågan om maximalarbetsdag till behandling genom en mångfald motioner från skilda fackföreningar. I dessa påyrkades en kraftig aktion för 8-timmars maximalarbetsdag. Från något håll yrkade man till och med på allmän arbetsnedläggelse, om kravet icke skulle av vederbörande arbetsgivare bifallas. Landsorganisationen uttalade sig ock för frågans kraftiga framförande. Det är sålunda tydligt, att Sveriges arbetare fast och bestämt sluta sig samman kring arbetarklassens gamla internationella fordran på 8-timmars lagstadgad maximalarbetsdag.

På grund av det ovan anförda hemställes,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning om arbetstidens nuvarande längd inom industri, byggnadsverksamhet, hantverk, kommunikationsväsende, handel jämte närgränsande arbetsområden, både inom allmänna och privata företag, samt på grundvalen av denna utredning till riksdagen framlägga förslag om genomförande inom angivna yrken av en maximalarbetsdag på 8 timmar per dag och 48 timmar i veckan, där ej särskilda omständigheter ovillkorligen nödvändiggöra en längre arbetstid.

Stockholm den 18 januari 1918.

Ivar Vennerström.

C. O. Johansson, Sollefteå.

Fabian Månsson.

O. W. Lövgren.

Alfr. Werner.

Sten Berglund.

H. Hansson i Mora.

Christian Ericson.

K. J. Karlsson.

Rikard Eronn.

Ernst Hage.